

Παρατηρήσεις σχετικά με την Ελλάδα ως χώρα ασύλου

Το παρόν κείμενο θέσεων αντικαθιστά το κείμενο με τίτλο *“Η επιστροφή στην Ελλάδα αιτούντων άσυλο βάσει του «Κανονισμού Δουβλίνου»* (15 Απριλίου 2008)

**Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας των ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες
(UNHCR)
Δεκέμβριος 2009**

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΩΣ ΧΩΡΑ ΑΣΥΛΟΥ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

I)	Εισαγωγή: πρόσφατες εξελίξεις και κύριες συστάσεις	3
II)	Προκλήσεις προστασίας	4
	α) Άρνηση εισόδου στα σύνορα με την Τουρκία και επιστροφές προς την Τουρκία	5
	<i>Επαναπροωθήσεις</i>	6
	<i>Απελάσεις μετά από ομαδικές συλλήψεις ή μεταγωγές κρατουμένων</i>	7
	<i>Απελάσεις βάσει της Ελληνο-τουρκικής Συμφωνίας Επανεισοδοχής</i>	7
	<i>Περαιτέρω απελάσεις από την Τουρκία σε άλλες χώρες</i>	8
	<i>Συμπεράσματα για τις πρακτικές στα σύνορα</i>	9
	β) Πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου	9
	γ) Κράτηση αιτούντων άσυλο	11
	δ) Στέγαση και άλλες υπηρεσίες υποδοχής προς αιτούντες άσυλο	13
	<i>Η Γενική Κατάσταση</i>	14
	<i>Η κατάσταση στην Πάτρα</i>	14
	ε) Ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά χωρισμένα από την οικογένειά τους	15
	<i>Εντοπισμός και παραπομπή</i>	15
	<i>Κράτηση και υποδοχή</i>	16
	<i>Επιτροπεία</i>	18
	<i>Διαδικασίες ασύλου</i>	19
	στ) Ποιότητα της διαδικασίας ασύλου	20
	<i>Διαδικασία σε πρώτο βαθμό</i>	20
	<i>Ποιότητα της διαδικασίας σε πρώτο βαθμό</i>	21
	<i>Διαδικασία σε δεύτερο βαθμό</i>	22
	<i>Συσσωρευμένες υποθέσεις (Backlog) σε πρώτο και δεύτερο βαθμό</i>	23
	<i>Ποσοστά προστασίας</i>	23
III)	Η μεταφορά αιτούντων άσυλο και δικαιούχων διεθνούς προστασίας προς την Ελλάδα βάσει του Κανονισμού Δουβλίνο- II	24
	<i>Κίνδυνος απέλασης</i>	25
	<i>Πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου</i>	25
	<i>Πρόσβαση στις υπηρεσίες υποδοχής</i>	26
	<i>Ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους</i>	27

IV) Συμπεράσματα

I) Εισαγωγή: Πρόσφατες εξελίξεις και κύριες συστάσεις

Η Ύπατη Αρμοστεία σημειώνει με εκτίμηση τη δέσμευση της ελληνικής κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τις σοβαρές ελλείψεις της διαδικασίας ασύλου στην Ελλάδα, τις οποίες είχε επισημάνει τόσο η Ύπατη Αρμοστεία όσο και άλλοι φορείς τα τελευταία χρόνια. Στις 26 Νοεμβρίου 2009, το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη σύστησε μια επιτροπή εμπειρογνομόνων για το άσυλο. Η Επιτροπή αυτή, στην οποία μετέχουν εκπρόσωποι των συναρμόδιων υπουργείων και υπηρεσιών καθώς και πανεπιστημιακοί, εκπρόσωποι ΜΚΟ και η Ύπατη Αρμοστεία, είναι επιφορτισμένη με την παρουσίαση μιας πρότασης για τη μεταρρύθμιση του ελληνικού συστήματος ασύλου. Τούτο αποτελεί μια ευπρόσδεκτη εξέλιξη.

Η πρόταση της Επιτροπής αναμένεται να περιγράφει το πλαίσιο για νέες δομές και διαδικασίες στο άσυλο αλλά θα περιέχει και προτάσεις για άμεσες τροποποιήσεις στο Π.Δ. 81/2009 ώστε να βελτιωθεί το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο μέχρις ότου τεθεί σε ισχύ η νέα, ολοκληρωμένη, νομοθεσία. Ο Υπουργός Προστασίας του Πολίτη εξήγγειλε ήδη δημοσία ότι η μεταρρύθμιση του συστήματος ασύλου θα έχει στόχο να διασφαλίσει την δίκαιη και ανθρώπινη αντιμετώπιση των ατόμων που ζητούν διεθνή προστασία, να αποκαταστήσει την αξιοπιστία του ελληνικού συστήματος ασύλου και να μεταβιβάσει την ευθύνη για τη διαδικασία ασύλου από την Αστυνομία σε άλλη υπηρεσία που δεν θα είναι επιφορτισμένη με διωκτικές αρμοδιότητες.

Αν και η υλοποίηση των προβλεπόμενων βελτιώσεων ενδέχεται να απαιτήσει κάποιο χρόνο, η Ύπατη Αρμοστεία θεωρεί ενθαρρυντικό το γεγονός ότι ξεκίνησε αυτή η σημαντική διαδικασία. Η Ύπατη Αρμοστεία προσβλέπει στη συνέχιση της στενής συνεργασίας με τις αρχές και παραμένει έτοιμη να συμβουλευθεί και να υποστηρίξει την Ελλάδα στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των νέων μέτρων. Παροτρύνει, δε, τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα κοινοτικά όργανα να παράσχουν την υποστήριξή τους σε αυτό το σημαντικό εγχείρημα.

Μέχρις ότου, ωστόσο, τεθούν σε εφαρμογή οι μεταρρυθμίσεις του ελληνικού συστήματος ασύλου, η Ύπατη Αρμοστεία είναι υποχρεωμένη να συνεχίσει να συστήνει να μην πραγματοποιούνται μεταφορές προς την Ελλάδα βάσει του Κανονισμού Δουβλίνο-II ή για άλλο λόγο. Η θέση αυτή βασίζεται στα προβλήματα που παρατηρούνται στην ελληνική διαδικασία ασύλου, προβλήματα που αναγνωρίζουν και οι ίδιες οι ελληνικές αρχές και που περιγράφονται λεπτομερειακά στο παρόν κείμενο. Η Ύπατη Αρμοστεία θα συνεχίσει να παρακολουθεί ενεργά την κατάσταση στην Ελλάδα και θα αναθεωρήσει τη θέση της υπό το φώς των εξελίξεων.

Το παρόν κείμενο βασίζεται στις αρμοδιότητες επιτήρησης που έχει η Ύπατη Αρμοστεία βάσει της παραγράφου 8 του Καταστατικού και του άρθρου 35 της Σύμβασης του 1951 για το καθεστώς των Προσφύγων. Στο δίκαιο της Ε.Ε. η εποπτική αυτή αρμοδιότητα της Ύπατης Αρμοστείας αντικατοπτρίζεται, μεταξύ άλλων, στην Δήλωση 17 που προσαρτάται στη Συνθήκη του Άμστερνταμ που απαιτεί τη διεξαγωγή διαβουλεύσεων με την Ύπατη Αρμοστεία για θέματα ασύλου.

Η Ύπατη Αρμοστεία έχει δημοσιεύσει, στο παρελθόν, σειρά εκθέσεων σχετικά με την κατάσταση των ατόμων που ζητούν διεθνή προστασία στην Ελλάδα. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται τα κείμενα “*το Άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Μελέτη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για την εφαρμογή της Οδηγίας Ε.Ε. για τον Καθορισμό του Καθεστώτος του Πρόσφυγα*”¹ (Νοέμβριος 2007), κείμενο θέσεων για την “*Επιστροφή στην Ελλάδα αιτούντων άσυλο βάσει του «Κανονισμού Δουβλίνου»*”,² (Απρίλιος 2008) και “*Ασυνόδευτοι Ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα*”³ (Απρίλιος 2008). Σχετικές εκθέσεις έχουν επίσης δημοσιεύσει και άλλοι οργανισμοί, όπως η Επιτροπή του ΟΗΕ κατά των Βασανιστηρίων⁴ και η Human Rights Watch.⁵

Το κείμενο αυτό αντικαθιστά τις προγενέστερες θέσεις της Ύπατης Αρμοστείας. Η Ύπατη Αρμοστεία ελπίζει ότι η ενημερωμένη αυτή έκδοση του κειμένου θα βοηθήσει τις ελληνικές αρχές στην αξιολόγηση των μεταρρυθμίσεων στη διαδικασία ασύλου αλλά και τις αρχές των άλλων χωρών που εξετάζουν το ενδεχόμενο μεταφοράς αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα.

II) Οι προκλήσεις στον τομέα διεθνούς προστασίας στην Ελλάδα

Το κεφάλαιο αυτό περιγράφει τα κύρια ζητήματα προστασίας που ανακύπτουν και η σειρά παρουσίασης των θεμάτων παρακολουθεί την πορεία και τις εμπειρίες των ατόμων που ζητούν διεθνή προστασία στην Ελλάδα. Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν περιλαμβάνουν τόσο μαρτυρίες που αναφέρθηκαν απευθείας στην Ύπατη Αρμοστεία ή σε εταίρους της Ύπατης Αρμοστείας όσο και πληροφορίες που λήφθηκαν από άλλες αξιόπιστες πηγές.

Δεδομένου του μεγάλου αριθμού ατόμων που φθάνουν με μη νόμιμο τρόπο στην Ελλάδα, είναι αδιαμφισβήτητο ότι η υφιστάμενη κατάσταση χαρακτηρίζεται ως «εξαιρετική πίεση»⁶. Βάσει των επίσημων στατιστικών στοιχείων, το 2006 έφθασαν παράνομα στην Ελλάδα 95,239 άτομα. Το 2007, ο αριθμός αυτός ανήλθε σε 112,364

¹ Υ.Α., Νοέμβριος 2007, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/47302b6c2.html>

² Υ.Α., Απρίλιος 2008 στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4805bde42.pdf>

³ Βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/refworld/rwmain?page=search&docid=48abd557d&skip=0&query=unaccompanied%20Greece%20children>

⁴ Έκθεση προς την ελληνική κυβέρνηση σχετικά με την επίσκεψη στη Ελλάδα που πραγματοποίησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και των μορφών απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης ή τιμωρίας (CPT) από τις 23 έως τις 29 Σεπτεμβρίου 2008 (CPT/Inf (2009) 20), Στρασβούργο, 30 Ιουνίου 2009, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4a49fb732.pdf>

⁵ Human Rights Watch, “Stuck in a revolving door. Iraqis and other asylum-seekers and migrants at the Greece/Turkey entrance to the European Union” (Εγκλωβισμένοι σε μια Περιστρεφόμενη Πόρτα - Ιρακινοί και Άλλοι Αιτούντες Άσυλο και Μετανάστες στην Ελληνο-τουρκική Είσοδο στην Ευρωπαϊκή Ένωση), Νοέμβριος 2008, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/492e6c622.pdf> και “Left to survive: Protection breakdown for unaccompanied children in Greece” («Αφημένα στη Μοίρα τους: Η συστηματική αποτυχία παροχής προστασίας στα ασυνόδευτα παιδιά μετανάστες στην Ελλάδα»). Δεκέμβριος 2008, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4950a7382.pdf> καθώς και “Greece: Unsafe and Unwelcoming Shores”, Οκτώβριος 2009, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.hrw.org/en/reports/2009/10/31/greece-unsafe-and-unwelcoming-shores>

άτομα και το 2008 σε 146,337. Μέχρι το τέλος του Αυγούστου του 2009, ο αριθμός είχε φθάσει τα 81,777 άτομα.⁷

Τα στατιστικά στοιχεία της Ελλάδας καταδεικνύουν ότι το 2007 25,113 άτομα υπέβαλαν αίτημα πολιτικού ασύλου στην Ελλάδα. Για το 2008, τα αιτήματα ήταν συνολικά 19,884. Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2009, η χώρα κατέγραψε 9,777 αιτήματα. Όπως εξηγείται παρακάτω, ωστόσο, η καταγραφή των αιτημάτων δεν προλάβαινε την πραγματική ζήτηση. Ως εκ τούτου, ο αριθμός των καταγεγραμμένων αιτήσεων ασύλου δεν ανταποκρίνεται αναγκαστικά στον αριθμό των ατόμων που επιθυμούσαν να ζητήσουν άσυλο. Ούτως ή άλλως πάντως, η Ελλάδα κατά το πρώτο εξάμηνο του 2009 βρέθηκε στην έκτη θέση σε ό, τι αφορά τον αριθμό των υποβληθεισών αιτήσεων ασύλου μεταξύ των χωρών της Ε.Ε. πίσω από τη Γαλλία (19,838 αιτήματα), το Ηνωμένο Βασίλειο (19,665), τη Γερμανία (11,979), τη Σουηδία (10,127) και την Ιταλία (9,974).⁸

Άρνηση εισόδου στα σύνορα με την Τουρκία και επιστροφές προς την Τουρκία

Η επιστροφή από την Ελλάδα προς τη Τουρκία ατόμων που ενδεχόμενα να έχουν ανάγκη διεθνούς προστασίας μπορεί να πραγματοποιηθεί με πολλούς τρόπους: (1) άρνηση εισόδου στα χερσαία σύνορα, (2) “επαναπροωθήσεις” στη θάλασσα και (3) απελάσεις μετά τη σύλληψη στο εσωτερικό της χώρας. Σε ορισμένες περιπτώσεις η επιστροφή πραγματοποιείται χωρίς να τηρούνται οι τυπικές διαδικασίες ή χωρίς να υπάρχει πρόσβαση στις διαδικασίες στην Ελλάδα. Σε άλλες περιπτώσεις, η απομάκρυνση προς την Τουρκία πραγματοποιείται μέσω των διαδικασιών απέλασης κατ’ εφαρμογή της Ελληνο-τουρκικής Συμφωνίας Επανεισδοχής.⁹ Σύμφωνα με διαπιστώσεις της Ύπατης Αρμοστείας, μεταξύ των ατόμων που επιστρέφονται προς την Τουρκία περιλαμβάνονται Ιρακινοί, Αφγανοί, Σομαλοί, Ιρανοί αλλά και Τούρκοι πολίτες.

Η Ύπατη Αρμοστεία έχει δεχθεί πάμπολλες καταγγελίες σχετικά με απόπειρες απέλασης και με πραγματοποιηθείσες απελάσεις προς τη Τουρκία και έχει τεκμηριώσει 27 τέτοιες περιπτώσεις (που αφορούν συνολικά πάνω από 550 άτομα) και που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ Απριλίου 2008 και Σεπτεμβρίου 2009. 501 από τα εμπλεκόμενα άτομα εντοπίστηκαν μετέπειτα από την Ύπατη Αρμοστεία, τους επιχειρησιακούς της εταίρους ή από συγγενείς και φίλους των απελαθέντων. Κάποιοι από αυτούς βρέθηκαν στην Τουρκία (μεταξύ αυτών ήταν τόσο Τούρκοι πολίτες όσο και πολίτες άλλης εθνικότητας),

⁶ Βλ. COM(2006) 401 τελικό. Πρόταση Κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη θέσπιση μηχανισμού σύστασης ομάδων ταχείας επέμβασης στα σύνορα και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΚ) αριθ. 2007/2004 του Συμβουλίου όσον αφορά τον εν λόγω μηχανισμό, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2006/com2006_0401el01.pdf

⁷ Στατιστικά στοιχεία που χορηγούνται σε τακτική βάση από τις ελληνικές αρχές προς την Ύπατη Αρμοστεία. Τα στατιστικά στοιχεία της Ύπατης Αρμοστείας αναφέρονται στην έκθεση “Asylum Levels and Trends in Industrialised Countries” 2007, 2008, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.unhcr.org

⁸ . Βλ. “Asylum Claims in Industrialised Countries, Monthly trends January – June 2009”, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.unhcr.org

⁹ . Νόμος 2926 της 27^{ης} Ιουνίου 2001: Κύρωση της Συμφωνίας μεταξύ της Ελληνικής Δημοκρατίας και της Δημοκρατίας της Τουρκίας για τη συνεργασία του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης της Ελληνικής Δημοκρατίας και του Υπουργείου Εσωτερικών της Δημοκρατίας της Τουρκίας για την καταπολέμηση του εγκλήματος ιδιαίτερα της τρομοκρατίας, του οργανωμένου εγκλήματος, της παράνομης διακίνησης ναρκωτικών και της λαθρομετανάστευσης.

κάποιοι άλλοι είχαν επαναπροωθηθεί από την Τουρκία στην χώρα καταγωγής τους και κάποιοι άλλοι είχαν ξαναμπει στην Ελλάδα. Μεταξύ των ατόμων αυτών περιλαμβάνονταν και ασυνόδευτα παιδιά. Όπως φαίνεται, στις περιπτώσεις αυτές οι υφιστάμενες εγγυήσεις που προβλέπει η ελληνική¹⁰ και η διεθνής νομοθεσία¹¹ δεν τηρήθηκαν.

Σε ορισμένες περιπτώσεις, το γεγονός ότι οι ενδιαφερόμενοι είχαν χάσει τα νομιμοποιητικά τους έγγραφα ή ότι η διαδικασία άσυλου τους είχε διακοπεί χωρίς να ειδοποιηθούν ενδέχεται να είχε ως συνέπεια να μην είχε γίνει σαφές στους αρμόδιους υπαλλήλους ότι τα άτομα αυτά ήταν αιτούντες άσυλο. Σε δύο περιπτώσεις καταγεγραμμένων αιτούντων άσυλο, η απέλαση απετράπη μετά από παρεμβάσεις ΜΚΟ και τις διαμαρτυρίες των ίδιων των ενδιαφερόμενων. Σε τέσσερις άλλες περιπτώσεις, τα άτομα δήλωσαν ότι είχαν εκφράσει προς τις ελληνικές αρχές την επιθυμία τους να ζητήσουν άσυλο αλλά ότι δεν καταγράφηκαν ως αιτούντες. Φαίνεται ότι πολλοί από τους εμπλεκόμενους δεν είχαν ενημερωθεί ούτε για το δικαίωμά τους να ζητήσουν άσυλο ούτε για τις σχετικές διαδικασίες. Η έλλειψη διερμηνείας και νομικής συνδρομής ίσως να επιδείνωσε το πρόβλημα.¹²

Η Ύπατη Αρμοστεία προέβη σε γραπτά διαβήματα προς τις ελληνικές αρχές για 11 από τις 27 περιπτώσεις.¹³ Μέχρι σήμερα, το πρώην Υπουργείο Εσωτερικών απάντησε για έξι από τις παρεμβάσεις αυτές. Μεταξύ των απαντήσεων περιλαμβάνονται: (α) άρνηση περί πραγματοποίησης τέτοιων “επαναπροωθήσεων”, (β) ισχυρισμοί ότι οι απελαθέντες είχαν, στην πραγματικότητα, αφεθεί ελεύθεροι με υπηρεσιακό σημείωμα που τους καλούσε να εγκαταλείψουν τη χώρα μέσα σε 30 ημέρες και (γ) δηλώσεις ότι οι μεταγωγές κρατούμενων σε περιοχές κοντά στην ελληνοτουρκική χερσαία μεθόριο από άλλα κέντρα κράτησης (είτε στο εσωτερικό της χώρας είτε σε άλλες παραμεθόριες περιοχές) πραγματοποιούνταν για να μειωθεί ο υπερπληθυσμός στα κέντρα αυτά.

Επαναπροωθήσεις

Σύμφωνα με εκθέσεις που λαμβάνει η Ύπατη Αρμοστεία, πολλά άτομα που φθάνουν μέσω της Ελληνο-τουρκικής χερσαίας μεθορίου και αποπειρώνται να εισέλθουν στην Ελλάδα χωρίς άδεια συλλαμβάνονται και κρατούνται σε αστυνομικά κρατητήρια της περιοχής του Έβρου. Η άφιξη και η κράτησή τους εκεί δεν καταγράφεται πάντοτε.¹⁴ Η

¹⁰. Π.Δ. 220/2007, άρθρο 19 για την επιτροπεία.

¹¹. Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ, 1989), που έχει κυρώσει η Ελλάδα.

¹². Συμπεράσματα που αναφέρονται σε εσωτερικές εκθέσεις της Υ.Α. από τις δραστηριότητες Επισυννοριακής Παρατήρησης στην Ελλάδα και σε εκθέσεις που προετοιμάστηκαν στο πλαίσιο έργων (στα οποία μετέχει η Υ.Α.) σε παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας.

¹³. Όταν η Υ.Α. εξετάζει κατά πόσον πρέπει να προβεί ή όχι σε γραπτό διάβημα, λαμβάνει υπόψη της, μεταξύ άλλων, το κατά πόσον οι καταγγελίες για απελάσεις που ενδέχεται να οδηγήσουν σε επαναπροώθηση είναι επαρκώς θεμελιωμένες από αξιόπιστες πηγές, τα ειδικά χαρακτηριστικά της κάθε περίπτωσης, μεταξύ των οποίων και το προφίλ, την τρωτότητα και άλλα δεδομένα.

¹⁴. Σε αρκετές περιπτώσεις οι απελαθέντες φέρεται να έχουν καταγραφεί ως κρατούμενοι στους αστυνομικούς σταθμούς και κατόπιν, μετά την απέλασή τους, ως επισήμως «αφεθέντες ελεύθεροι». Η CPT σύστησε στις ελληνικές αρχές να λάβουν άμεσα βήματα για να διασφαλίσουν ότι θα τηρούνται εξατομικευμένα μητρώα κρατούμενων στον τόπο όπου κρατούνται γιατί διαπίστωσε (κατά την αποστολή της τον Σεπτέμβριο του 2008) ότι υπήρχαν αποκλίσεις ανάμεσα στα μητρώα κράτησης στα Τμήματα

Ύπατη Αρμοστεία έχει δεχθεί πολλές καταγγελίες για άτομα που επιστρέφονται βίαια προς τη Τουρκία μέσω του ποταμού Έβρου που αποτελεί τη μεθοριακή γραμμή μεταξύ των δύο χωρών. Επίσης, έχουν αναφερθεί και σοβαρά περιστατικά στη θάλασσα, μεταξύ των οποίων η βύθιση με τρύπημα πλαστικών λέμβων¹⁵ και η αφαίρεση του κινητήρα και των πηδαλίων που, όπως αναφέρεται, λειτουργούν ως μέτρα «αποτροπής».¹⁶ Παρότι αυτά τα επεισόδια αμφισβητούνται από το Ελληνικό Λιμενικό Σώμα λόγω έλλειψης ουσιαστικών αποδείξεων, ένα τέτοιο περιστατικό έχει τεκμηριωθεί από την Ύπατη Αρμοστεία με αξιοσημείωτη ομοιογένεια στις μαρτυρίες που ελήφθησαν από εταίρους της Ύπατης Αρμοστείας: σύμφωνα με αυτές, το Λιμενικό παρεμπόδισε την αποβίβαση σε ελληνικό έδαφος 12 Σομαλών οι οποίοι, ωστόσο, διασώθηκαν κατόπιν από ιδιωτικό σκάφος διάσωσης.¹⁷

Απελάσεις μετά από ομαδικές συλλήψεις ή μεταγωγές κρατουμένων

Το καλοκαίρι του 2009, η Ύπατη Αρμοστεία τεκμηρίωσε ότι η Ελληνική Αστυνομία πρόβη σε ομαδικές συλλήψεις (“σκούπες”) και ομαδικές μεταγωγές από κέντρα κράτησης σε διάφορες τοποθεσίες ανά τη χώρα προς κέντρα κράτησης που βρίσκονταν κοντά στα ελληνοτουρκικά χερσαία σύνορα.¹⁸ Η Ύπατη Αρμοστεία εξέφρασε την ανησυχία της για την έλλειψη πρόσβασης των κρατουμένων σε νομική ή άλλη συνδρομή. Μη κυβερνητικοί οργανισμοί δεν μπορούσαν να παρακολουθήσουν την κατάσταση των κρατουμένων ούτε να ανταποκριθούν στις ανάγκες τους. Τόσο κρατούμενοι όσο και πρώην κρατούμενοι σε χώρους κράτησης της περιοχής Έβρου δήλωσαν ότι είχαν δει άτομα που είχαν πρόσφατα μεταχθεί στα κέντρα αυτά να απελαύνονται με τον ίδιο τρόπο όπως οι νέο-αφικνούμενοι, όπως περιγράφηκε παραπάνω.¹⁹

Απελάσεις βάσει της Ελληνο-τουρκικής Συμφωνίας Επανεισδοχής

Συνοριακής Φύλαξης των Α.Δ. Αλεξανδρούπολης και Ορεστιάδας (κοντά στα ελληνο-τουρκικά σύνορα) και στα άτομα που πραγματικά κρατούνταν εκεί. Βλέπε έκθεση CPT ο.π. σελ. 15.

¹⁵ Ο.π. HRW, “Stuck in a Revolving door”, σελ. 43-44-45

¹⁶ Ο.π. HRW, “Stuck in a Revolving door”, σελ. 44.

¹⁷ Υπόθεση που έχει τεκμηριώσει η Ύπατη Αρμοστεία τον Ιούλιο του 2009, και αφορούσε 12 Σομαλούς (11 άνδρες και 1 γυναίκα). Όπως αναφέρθηκε, αρχές του Λιμενικού εμπόδισαν την ομάδα να εισέλθει στην ελληνική επικράτεια στα ανοιχτά της Μυτιλήνης. Η ομάδα, τελικά, διασώθηκε, αργότερα από ένα περαστικό τουριστικό σκάφος. Οι ενδιαφερόμενοι κατέθεσαν τη μαρτυρία τους αυτή σε εταίρους της Ύπατης Αρμοστείας τον Ιούλιο του 2009. Κατόπιν γραπτής παρέμβασης της Ύπατης Αρμοστείας, το αρμόδιο Υπουργείο διεξήγαγε εσωτερική διοικητική εξέταση που κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι ως άνω καταγγελίες ήταν αβάσιμες λόγω έλλειψης ουσιαστικών αποδεικτικών στοιχείων. Η Ύπατη Αρμοστεία ενημέρωσε τις αρχές ότι τα εμπλεκόμενα άτομα δεν ήθελαν να προβούν σε επίσημη καταγγελία φοβούμενοι αντίποινα.

¹⁸ Παρόμοιες πρακτικές διαπίστωσε και η οργάνωση Human Rights Watch στην έκθεσή της “Greece: Unsafe and Unwelcoming Shores”, 31 Οκτωβρίου 2009, ο.π. υποσημ. 5.

¹⁹ Η Ύπατη Αρμοστεία έχει τεκμηριώσει τουλάχιστον 10 περιπτώσεις, μεταξύ Ιουλίου-Αυγούστου 2009, ομαδικών συλλήψεων που ακολουθήθηκαν από αστυνομικές μεταγωγές από υπερπλήρη κέντρα κράτησης σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας προς δομές κράτησης στην περιοχή του Έβρου.

Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία²⁰ δείχνουν ότι οι επιστροφές προς την Τουρκία βάσει της ως άνω συμφωνίας περιλαμβάνουν και Ιρακινούς και Ιρανούς,²¹ πολίτες κρατών δηλαδή από τα οποία προέρχεται ένα σημαντικό ποσοστό των αλλοδαπών που αναγνωρίζονται ως πρόσφυγες σε άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.²² Μεταξύ των περιπτώσεων επιστροφών βάσει της *Συμφωνίας Επανεισδοχής*²³ που έχει τεκμηριώσει η Ύπατη Αρμοστεία περιλαμβάνεται και μια ομάδα²⁴ ατόμων που διατείνονταν ότι ήταν Τούρκοι πολίτες. Η περίπτωση αυτή καταδεικνύει ότι, στην πράξη, δεν τηρούνται οι προβλεπόμενες εγγυήσεις²⁵ για τα άτομα που ζητούν διεθνή προστασία. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν έγινε καταγραφή των αιτημάτων ασύλου των ατόμων αυτών παρά τις παρεμβάσεις τόσο από ΜΚΟ, όσο και από την Ύπατη Αρμοστεία και δικηγόρους. Οι ενδιαφερόμενοι εντοπίστηκαν στην Τουρκία μετά τη μεταγωγή τους, τον Ιούλιο του 2009, από άλλα κέντρα κράτησης στην Ελλάδα. Η επιστροφή τους χωρίς προφανώς να ληφθεί υπόψη το αίτημά τους για διεθνή προστασία καταδεικνύει την ανάγκη να υπάρχουν εγγυήσεις που θα διασφαλίζουν την τήρηση της αρχής της μη-επαναπροώθησης.

Περαιτέρω απελάσεις από την Τουρκία σε άλλες χώρες

Τα άτομα που επιστρέφονται από την Ελλάδα στην Τουρκία διατρέχουν τον κίνδυνο να απελαθούν, περαιτέρω, και από την Τουρκία σε χώρες όπου κινδυνεύουν να υποστούν δίωξη ή άλλης μορφής σοβαρή βλάβη. Η Ύπατη Αρμοστεία έχει τεκμηριώσει πολλές περιπτώσεις κατά τις οποίες άτομα που επιθυμούσαν να ζητήσουν άσυλο, αφού απομακρύνθηκαν από την Ελλάδα προς την Τουρκία, επιστράφηκαν από την Τουρκία προς χώρες όπου διέτρεχαν το κίνδυνο να υποστούν δίωξη ή σοβαρή βλάβη. Μεταξύ αυτών υπάρχουν περιπτώσεις αιτούντων άσυλο (μεταξύ των οποίων και παιδιά) που απελάθηκαν από τη Τουρκία στο Αφγανιστάν και το Ιράκ.²⁶

²⁰. Επίσημα στατιστικά στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή της Ελληνο-τουρκικής Συμφωνίας Επανεισδοχής που χορηγούνται από το Υπουργείο Εσωτερικών της Ελλάδας προς την Ύπατη Αρμοστεία. Στατιστικά στοιχεία σχετικά με την εφαρμογή της Συμφωνίας Επανεισδοχής για το έτος 2008: Επιστροφές προς την Τουρκία: 230 (202 Ιρακίνοι, 15 Τούρκοι, 11 Γεωργιανοί, 2 Ιρανοί); Στοιχεία για το πρώτο εξάμηνο του 2009: προς την Τουρκία: 108 (82 Ιρακίνοι, 22 Τούρκοι, 3 Ιρανοί, 1 Σύρος).

²¹. Βλέπε άρθρο 8 του Εφαρμοστικού Πρωτοκόλλου της Συμφωνίας Επανεισδοχής που ενθαρρύνει την αποδοχή της επανεισδοχής από την Τουρκία πολιτών χωρών που γειτνιάζουν με αυτή. Επιπλέον, η Ύπατη Αρμοστεία παρατήρησε ότι η πλειοψηφία των Ιρακινών και των Ιρανών εισέρχονται στην Ελλάδα από τα χερσαία σύνορα. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να εφαρμόζεται η απλουστευμένη διαδικασία επανεισδοχής (βλέπε άρθρο 6 του Πρωτοκόλλου, για τη σύλληψη ατόμων σε συνοριακή ζώνη). Αντίθετα, οι Αφγανοί και οι Σομαλοί εισέρχονται συνήθως δια θαλάσσης, οπότε δεν χωρεί εφαρμογή της απλουστευμένης διαδικασίας.

²². Το ποσοστό αναγνώρισης των αποφάσεων σε πρώτο βαθμό, το 2008, για αιτήματα Ιρακινών πολιτών σε κράτη μέλη της ΕΕ – όπου Ιρακίνοι είχαν υποβάλει πάνω από 100 αιτήματα το 2008, εξαιρώντας την Ελλάδα, ποικίλλει από 32% για το Ηνωμένο Βασίλειο σε 99% για την Κύπρο. Σε ό, τι αφορά τα αιτήματα ασύλου Ιρανών πολιτών, το 2008 το ποσοστό αναγνώρισης κυμαίνονταν από 7% στην Κύπρο σε 80% στην Ιταλία. Βλέπε “2008, Global Trends, Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons”, 16 Ιουνίου 2009, στην ιστοσελίδα <http://www.unhcr.org/pages/4a02afce6.html>

²³. Ο.π. υποσημείωση 9.

²⁴. Υ.Α. υπόθεση 23 σχετικά με την απέλαση μέσω Έβρου προς την Τουρκία στις 30 Ιουλίου 2009 βάσει της Συμφωνίας Επανεισδοχής μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, μετά τη μεταγωγή από τα κρατητήρια Χανίων Κρήτης. Η υπόθεση αυτή αφορούσε 17 Τούρκους κουρδικής καταγωγής (μεταξύ των οποίων τέσσερα παιδιά).

²⁵. Η Συμφωνία ωστόσο αναφέρει ότι η εφαρμογή της δεν επηρεάζει τις διεθνείς υποχρεώσεις των Μερών.

Συμπεράσματα σχετικά με τις πρακτικές στα σύνορα

Υπό το φώς των παραπάνω, προκύπτει ότι, αυτή τη στιγμή, δεν υπάρχουν οι κατάλληλοι μηχανισμοί στις παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας για τον εντοπισμό των ατόμων που ζητούν διεθνή προστασία και για την εξασφάλιση ότι τα άτομα αυτά δεν θα απομακρυνθούν πριν λάβει χώρα πλήρης και δίκαιη εξέταση των ισχυρισμών τους.

Πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου

Ορισμένοι άνθρωποι που συλλαμβάνονται στα σύνορα ή κατόπιν παράνομης εισόδου στην Ελλάδα δεν εκφράζουν την επιθυμία να ζητήσουν άσυλο στην Ελλάδα. Σε κάποιες περιπτώσεις ενδέχεται να διστάζουν να ζητήσουν άσυλο λόγω των προβλημάτων που υπάρχουν στο ελληνικό σύστημα ασύλου, μεταξύ των οποίων είναι και οι μικρές πιθανότητες αναγνώρισης καθώς και οι ανεπαρκείς συνθήκες υποδοχής. Πολλοί γνωρίζουν ότι ένα αίτημα ασύλου οδηγεί σε καταχώρηση των αποτυπωμάτων τους στη βάση Eurodac, και άρα στην πιθανή επιστροφή τους στην Ελλάδα αν ζητήσουν άσυλο σε άλλη χώρα που μετέχει στον Κανονισμό Δουβλίνο-2.

Όσοι επιθυμούν να υποβάλλουν αίτημα ασύλου στην Ελλάδα έχουν να αντιμετωπίσουν τα μεγάλα προβλήματα της διαδικασίας. Θεωρητικά, ένα αίτημα μπορεί να υποβληθεί σε κάθε σημείο εισόδου στην ελληνική επικράτεια. Σύμφωνα με το άρθρο 2 του Προεδρικού Διατάγματος 90/2008, «αρμόδιες αρχές παραλαβής και εξέτασης αίτησης ασύλου» είναι (1) τα Τμήματα Ασύλου των Διευθύνσεων Αλλοδαπών Αττικής και Θεσσαλονίκης, (2) τα Τμήματα Ασφαλείας των Κρατικών Αερολιμένων και οι Υποδιευθύνσεις και (3) τα Τμήματα Ασφαλείας των Αστυνομικών Διευθύνσεων ανά τη χώρα (συνολικά 53 τέτοιες Διευθύνσεις).

Στην πράξη, ωστόσο, φαίνεται δύσκολο να υποβάλει κάποιος αίτηση ασύλου έξω από την Αθήνα²⁷ για διάφορους λόγους. Συχνά οι μεθοριακές αρχές αρνούνται να καταγράψουν αιτήματα και αρνούνται την είσοδο και απομακρύνουν όσους εισέρχονται

²⁶. 1) Υ.Α. υπόθεση 5, του Απριλίου 2007, που αφορούσε 136 άτομα (123 Ιρακινούς, 4 Ιρανούς, 3 πολίτες Μπαγκλα Ντες, 2 Αφγανούς, 2 Πακιστανούς, 1 Ινδό, 1 από το Κασμίρ ακαθόριστης ιθαγένειας) που είχαν επιστραφεί δια της βίας από το Μπάρι (Ιταλία) στην Ηγουμενίτσα. Εκεί όσοι είχαν καταγραφεί νωρίτερα ως αιτούντες άσυλο αφέθηκαν ελεύθεροι, ενώ οι υπόλοιποι μετέχθησαν σε χώρους κράτησης στην περιοχή Έβρου χωρίς να τους δοθεί η ευκαιρία να ζητήσουν άσυλο. Ένας Ιρακινός κατόρθωσε να υποβάλει αίτημα ασύλου με τη βοήθεια της μνηστής του, ενώ όλοι οι άλλοι απελάθηκαν προς την Τουρκία 2) Υ.Α. υπόθεση 8, που αφορούσε 31 Αφγανούς και 2 Ιρανούς που απελάθηκαν προς την Τουρκία τον Νοέμβριο του 2008 μετά τη σύλληψή τους στο χώρο του λιμανιού στη Πάτρα. Στην ομάδα υπήρχαν άτομα που ήταν κάτοχοι «ροζ κάρτας» (καταγεγραμμένοι αιτούντες άσυλο, δηλαδή). Σύμφωνα με τη μαρτυρία ενός από αυτούς, ένα άλλο μέλος της ομάδας απελάθηκε μεταγενέστερα στο Αφγανιστάν 3) Υ.Α. υπόθεση 9, του Οκτωβρίου 2008, που αφορούσε απέλαση προς την Τουρκία και, κατόπιν, προς το Αφγανιστάν, ενός ασυνόδευτου Αφγανού ανηλίκου που ήταν καταγεγραμμένος ως αιτών άσυλο στην Ελλάδα. 4) Υ.Α. υπόθεση 10, που αφορούσε έναν Ιρακινό Κούρδο που, σύμφωνα με δική του μαρτυρία, απελάθηκε, τον Οκτώβριο του 2008 αεροπορικώς προς το Ιράκ (Erbil). 5) υπόθεση τεκμηριωμένη από την Υ.Α. με αριθμό 15, που αφορούσε 2 Αφγανούς και 2 Ιρακινούς, που απελάθηκαν τον Απρίλιο του 2009 προς την Τουρκία. Κατόπιν, οι Ιρακίνοι απελάθηκαν προς το Ιράκ σύμφωνα με δική τους μαρτυρία σε (τηλεφωνική) συνέντευξη που έδωσαν σε ένα ΜΚΟ. 6) Υπόθεση τεκμηριωμένη από την Υ.Α. με αριθμό 18, που αφορούσε 1 Αφγανό που απελάθηκε προς την Τουρκία τον Μάιο του 2009 και κατόπιν προς το Αφγανιστάν σύμφωνα με μαρτυρία του δικηγόρου του (τηλεφωνικά από το Αφγανιστάν).

παράνομα, όπως περιγράφεται παραπάνω. Η Ελλάδα δεν διαθέτει, στα σημεία εισόδου, ένα σύστημα που να επιτρέπει τον εντοπισμό όσων ζητούν διεθνή προστασία. Σπάνια υπάρχει διερμηνεία, νομική συνδρομή ή άλλες μορφές αρωγής ή διαδικαστικής συμβουλευτικής. Ελάχιστες είναι οι δομές που, περιοδικά, λειτουργούν ώστε να παρέχουν τέτοιου είδους βοήθεια, για παράδειγμα βάσει κοινοτικών προγραμμάτων²⁸ ή στα πλαίσια άλλων δραστηριοτήτων ΜΚΟ. Στα χερσαία και θαλάσσια σημεία εισόδου, δεν υπάρχει εξειδικευμένο προσωπικό για να ανταποκριθεί στις ανάγκες των ευάλωτων ατόμων όπως είναι τα ασυνόδευτα παιδιά και τα άτομα που έχουν υποστεί ψυχολογικά ή σωματικά τραύματα.

Οι μόνες δομές «υποδοχής» στα σύνορα είναι κέντρα διοικητικής κράτησης για εισερχομένους χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις. Περί τα μέσα του 2009, τροποποιήσεις του νομοθετικού πλαισίου²⁹ παρέτειναν τη μέγιστη διάρκεια διοικητικής κράτησης λόγω παράνομης εισόδου ή παραμονής από τρεις σε έξι μήνες και, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, σε δώδεκα. Η επιδείνωση των συνθηκών κράτησης λόγω της αύξησης του αριθμού των κρατουμένων εν μέρει εξαιτίας των μακρότερων χρόνων κράτησης θεωρείται ότι απέτρεψε ορισμένους από την υποβολή αιτημάτων ασύλου³⁰. Οι παράγοντες αυτοί εμποδίζουν την πρόσβαση στις σχετικές διαδικασίες για όσους επιθυμούν να ζητήσουν άσυλο ή τους στερούν τη δυνατότητα να συνεχίσουν τα αιτήματά τους.³¹

Ακόμα και στο Τμήμα Ασύλου της οδού Πέτρου Ράλλη, στην Αθήνα, η καταγραφή των αιτημάτων είναι δύσκολη καθόσον το σύστημα δεν έχει τις δυνατότητες να ανταποκριθεί στη ζήτηση. Τα αιτήματα μπορούν να υποβληθούν μία μόνο ημέρα την εβδομάδα. Αυτή τη στιγμή καταγράφονται 20 αιτήματα την ημέρα, παρόλο που μέχρι και 2,000 άτομα μπορεί να κάνουν ουρά για να υποβάλουν αίτημα ασύλου. Ορισμένα άτομα που θέλουν να ζητήσουν άσυλο υποχρεώνονται να επιστρέφουν επανειλημμένα και για πολλούς μήνες πριν καταφέρουν να καταγραφεί το αίτημά τους. Δεν λειτουργεί τυποποιημένο σύστημα προτεραιότητας. Το προσωπικό καταγραφής αποτελείται από αστυνομικούς υπάλληλους που στερούνται κατάρτισης στην εξειδικευμένη αυτή λειτουργία και δεν

²⁷. Οι δυσκολίες της υποβολής αιτημάτων ασύλου εκτός πρωτεύουσας διαφαίνονται και από το γεγονός ότι το 90% όλων των αιτημάτων υποβάλλονται στην Αθήνα, στην Διεύθυνση Αλλοδαπών Αττικής της Ελληνικής Αστυνομίας (“Πέτρου Ράλλη”).

²⁸. Έργο ΑΙΓΕΑΣ, «Ενίσχυση της δυνατότητας υποδοχής μεταναστευτικών ρευμάτων στις παραμεθόριες περιοχές της Ελλάδας (εξωτερικά χερσαία και θαλάσσια σύνορα της ΕΕ), χρηματοδοτούμενο από τη γραμμή προϋπολογισμού της ΕΚ ‘Διαχείριση Μετανάστευσης – Αλληλεγγύη στη Πράξη 2007 (Υποδοχή)’.

²⁹. Νόμος 3772/2009, που τροποποιεί τις σχετικές διατάξεις του γενικού μεταναστευτικού νόμου 3386/2005 σε ό,τι αφορά τη διοικητική απέλαση και τις διαδικασίες κράτησης.

³⁰. Όσα άτομα υπέβαλαν αιτήματα ασύλου κατά τη διάρκεια της κράτησής τους στα σύνορα, στις περισσότερες περιπτώσεις κρατούνταν για τη μέγιστη επιτρεπόμενη περίοδο κράτησης, ενώ όσοι δεν υπέβαλαν αφήνονταν ελεύθεροι νωρίτερα. Βλ. εσωτερικές εκθέσεις της Υ.Α. από τις διαδικασίες Επισυννοριακής Παρατήρησης και τις αντίστοιχες εκθέσεις AEGEAS της περιόδου Ιουνίου-Αυγούστου 2009.

³¹. Σε ό,τι αφορά τις αναγκαίες εγγυήσεις για την εξασφάλιση ουσιαστικής πρόσβασης στη διαδικασία και σε προστασία βλέπε ExCom Conclusion No. 71 (XLIV) 1993, para. (i). ExCom Conclusion No. 74 (XLV) 1994, para. (i). ExCom Conclusion No. 82 (XLVIII) 1997, para. (d) (ii). Βλέπε επίσης UN High Commissioner for Refugees, *Global Consultations on International Protection/Third Track: Asylum Processes (Fair and Efficient Asylum Procedures)*, 31 Μαΐου 2001, EC/GC/01/12, para. 50(a), στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b36f2fca.html>

επαρκούν σε αριθμό. Οι αιτούντες οφείλουν να αναφέρουν μια διεύθυνσή τους στην Ελλάδα. Ωστόσο, δεδομένων των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν οι αιτούντες άσυλο για να βρουν στέγη³², τούτο καθίσταται αδύνατο για πολύ κόσμο. Ως εκ τούτου, είναι δύσκολο οι αρχές να ενημερώνουν τους αιτούντες για τις εξελίξεις στην υπόθεσή τους και οι αιτούντες να τηρούν τις προθεσμίες για τα σημαντικά διαδικαστικά βήματα που πρέπει να ακολουθούν, μεταξύ των οποίων την υποβολή προσφυγής.

Στο αεροδρόμιο Αθηνών ακολουθείται ειδική διαδικασία για τις νέες αιτήσεις ασύλου που υποβάλλονται από άτομα που δεν διαθέτουν άδεια εισόδου στη χώρα.³³ Στη διαδικασία αυτή, η Ύπατη Αρμοστεία δεν παρατήρησε να τίθενται ιδιαίτερα εμπόδια ως προς την υποβολή ενός αιτήματος ασύλου, παρότι οι αιτούντες στο αεροδρόμιο ενδέχεται να κρατηθούν για περίοδο μέχρι και τέσσερις εβδομάδες κατά τη διάρκεια των οποίων περνούν από συνέντευξη. Παρόλα αυτά, και εκεί διαπιστώνεται η ίδια απουσία δικονομικών εγγυήσεων όπως και στα άλλα σημεία εισόδου: κατά κανόνα δεν υπάρχουν διαθέσιμοι διερμηνείς και δεν παρέχεται νομική και διαδικαστική συμβουλευτική και βοήθεια. Αν δεν ληφθεί απόφαση σχετικά με το αίτημά τους μέσα στη μέγιστη περίοδο κράτησης των τεσσάρων εβδομάδων, οι κρατούμενοι αφήνονται ελεύθεροι, τους επιτρέπεται η είσοδος στη χώρα και παραπέμπονται στην Πέτρου Ράλλη. Εκεί είναι υποχρεωμένοι να δηλώσουν τη διεύθυνση κατοικίας τους, αφού έχουν λάβει στο αεροδρόμιο τη λεγόμενη «ροζ κάρτα».³⁴ Αντιμετωπίζουν, ωστόσο, τα ίδια προβλήματα και δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και οι λοιποί αιτούντες στην Πέτρου Ράλλη.

Κράτηση των αιτούντων άσυλο

Παρότι η ελληνική νομοθεσία δεν επιβάλλει την υποχρεωτική κράτηση των αιτούντων άσυλο που εισέρχονται χωρίς νόμιμο τρόπο³⁵, οι τελευταίοι, στην πράξη τίθενται συστηματικά υπό κράτηση, μαζί με τους λοιπούς εισερχόμενους χωρίς τις νόμιμες διατυπώσεις. Η διοικητική κράτηση νομιμοποιείται μέσω της έκδοσης, μέσα σε 48 ώρες μετά τη σύλληψη, διαταγής απέλασης που συνοδεύεται από διαταγή κράτησης. Η τελευταία αίρεται μόνο μέσω δικαστικής απόφασης (“αντιρρήσεις κατά της κράτησης”). Δεν εξετάζονται εναλλακτικές δυνατότητες προς την κράτηση ούτε πραγματοποιείται κάποια ατομική αξιολόγηση της ανάγκης να κρατηθεί ένας συγκεκριμένος αιτών³⁶. Σε

³². Βλέπε παρακάτω το τμήμα για τη στέγαση των αιτούντων άσυλο.

³³ Προεδρικό Διάταγμα 90/2008 για την «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/85/ΕΚ του Συμβουλίου της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα (L 326/13.12.2005)».

³⁴. Η «ροζ κάρτα» αποδεικνύει την καταγραφή ενός αιτήματος ασύλου και, ως εκ τούτου, παρέχει στον κάτοχό της δικαίωμα νόμιμης παραμονής στη χώρα. Η έκδοση της «ροζ κάρτας» διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 5 του Προεδρικού Διατάγματος 220/2007 (Φ.Ε.Κ. Α' 251/13.11.2007) σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για την υποδοχή αιτούντων άσυλο.

³⁵ Προεδρικό Διάταγμα 90/2008, βλέπε υποσημείωση 33.

³⁶. Η Υ.Α. υποστηρίζει την εξέταση εναλλακτικών λύσεων προς την κράτηση. Βλέπε σχετικά: *UNHCR's Revised Guidelines on Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum-Seekers*, 26 February 1999, guideline no. 4, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3c2b3f844.html>. Βλέπε επίσης υπόθεση *S.D. κατά Ελλάδος* (αίτηση 5341/07, 11 Ιουνίου 09), στην οποία το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου διαπίστωσε παράβαση του άρθρου 5(1) της ΕΣΔΑ σε σχέση με την κράτηση ενός αιτούντος άσυλο.

πολλά σημεία εισόδου, η διάρκεια της κράτησης παρατείνεται αν ο κρατούμενος υποβάλλει αίτημα ασύλου, κάτι που μπορεί να λειτουργεί ως αντικίνητρο για την κατάθεση ενός αιτήματος. Η απειλή της παρατεταμένης κράτησης σε συνδυασμό με τις κακές συνθήκες που επικρατούν σε πολλά κέντρα κράτησης ενδέχεται να αποτρέπει τους ανθρώπους από την υποβολή αιτήματος ασύλου.³⁷

Οι συνθήκες στους χώρους διοικητικής κράτησης είναι εν γένει ακατάλληλες, με την εξαίρεση δύο νέων κέντρων κράτησης στη Σάμο³⁸ και το Φυλάκιο Έβρου³⁹. Και εκεί, ωστόσο, συνεχίζουν να υπάρχουν ανησυχίες λόγω του μεγάλου υπερπληθυσμού κρατουμένων, της έλλειψης καλά καταρτισμένου προσωπικού, της απουσίας τυποποιημένων κανονισμών και οικονομικών περιορισμών. Σε άλλες περιοχές, οι παράνομοι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο κρατούνται σε ακατάλληλους χώρους, όπως αποθήκες και αστυνομικά τμήματα.

Το καλοκαίρι του 2009, οι αρχές εξήγγειλαν τη προσωρινή διακοπή λειτουργίας του κέντρου κράτησης στη Παγανή Μυτιλήνης και τη πρόθεσή τους να το αντικαταστήσουν με ένα νέο κέντρο μέσα στο 2010. Το κέντρο αυτό βρίσκεται σε μια παλιά αποθήκη. Όταν κλιμάκιο της Ύπατης Αρμοστείας επισκέφτηκε το κέντρο στα τέλη Αυγούστου του 2009, κρατούνταν εκεί πάνω από 850 άτομα, μεταξύ των οποίων 200 ασυνόδευτα παιδιά, τα περισσότερα από το Αφγανιστάν, σε ένα κτήριο με μέγιστο δυναμικό τα 300 άτομα. Ένας θάλαμος στέγαζε πάνω από 150 γυναίκες και 50 μωρά, πολλά από τα οποία ήταν άρρωστα από ασθένειες που σχετίζονταν με τον υπερπληθυσμό και τις ανθυγιεινές συνθήκες κράτησης⁴⁰.

Τα κρατητήρια των αστυνομικών τμημάτων χρησιμοποιούνται επίσης πολύ, ενώ δεν είναι κατάλληλα για την κράτηση ατόμων για πάνω από λίγες μέρες. Ιδίως στην περιοχή του Έβρου, η Ύπατη Αρμοστεία διαπίστωσε ότι στα κύρια Τμήματα Συνοριακής Φύλαξης οι συνθήκες υγιεινής ήταν κακές⁴¹, ενώ ταυτόχρονα δεν κρατούσαν ξεχωριστά άνδρες, γυναίκες και ασυνόδευτους ανηλίκους⁴² και οι κρατούμενοι είχαν περιορισμένη πρόσβαση σε ιατρική περίθαλψη⁴³. Επίσης κάποιοι αιτούντες άσυλο ανέφεραν ότι είχαν υποστεί αστυνομική βία κατά τη διάρκεια της κράτησής τους⁴⁴. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την πρόληψη των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης ή

³⁷. Τόσο η Ύπατη Αρμοστεία όσο και άλλοι έχουν διαπιστώσει ότι κάποια άτομα αποτρέπονται από την υποβολή αιτήματος ασύλου ενώ άλλοι ανακαλούν τα αιτήματά τους για να αφεθούν ελεύθεροι νωρίτερα. Μεταξύ Αυγούστου-Σεπτεμβρίου 2009, 17 αιτούντες άσυλο, κυρίως Αφγανοί, που κρατούνταν στο κέντρο κράτησης στη Παγανή Μυτιλήνης ανακάλεσαν τα αιτήματά τους και, κατόπιν, αφέθηκαν ελεύθεροι (όπως αναφέρθηκε προς την Ύπατη Αρμοστεία από το Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων με επιστολές του από 20 Αυγούστου 2009 και 4 Σεπτεμβρίου 2009).

³⁸. Ξεκίνησε τη λειτουργία τον Δεκέμβριο του 2007.

³⁹. Ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Ιούνιο του 2007.

⁴⁰. Αναφέρεται στο UNHCR Briefing Note "UNHCR alarmed by detention of unaccompanied children in Lesvos, Greece" (28 Αυγούστου 2009), στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/4a97cb719.html>

⁴¹. Επισυνοριακή αποστολή της Ύπατης Αρμοστείας στο Τυχερό, τις Φερέες και το Σουφλί μεταξύ 23-27 Μαρτίου.

⁴². Επισυνοριακή αποστολή της Ύπατης Αρμοστείας στο Σουφλί στις 24 Φεβρουαρίου 2009 και στο Τυχερό στις 5 Μαΐου 2009, και επισυνοριακή αποστολή της Ύπατης Αρμοστείας στο Σουφλί μεταξύ 23-27 Μαρτίου 2009.

⁴³. Επισυνοριακή αποστολή της Ύπατης Αρμοστείας στο Τυχερό, τις Φερέες και το Σουφλί μεταξύ 23-27 Μαρτίου.

τιμωρίας (CPT) αναφέρθηκε, τον Οκτώβριο του 2008, σε καταγγελίες για κακομεταχείριση και σε εν γένει κακές συνθήκες κράτησης⁴⁵. Οι κρατούμενοι δεν έχουν πρόσβαση σε ενημέρωση, σε νομική συμβουλευτική και σε διερμηνείς, με την εξαίρεση ορισμένων χώρων κράτησης όπου οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται από ΜΚΟ ή από άλλους φορείς μέσω προγραμμάτων με περιορισμένη κοινοτική χρηματοδότηση⁴⁶. Και εκεί ακόμα, ο μεγάλος αριθμός των ατόμων που χρειάζονται βοήθεια σημαίνει ότι οι υπηρεσίες αυτές δεν είναι διαθέσιμες σε όλους όσοι τις χρειάζονται. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου έκρινε πρόσφατα, στην υπόθεση Tabesh κατά Ελλάδας⁴⁷ ότι η κράτηση του προσφεύγοντα, ενός Αφγανού αιτούντος άσυλο, επί τρεις μήνες (κατά το 2006 – 2007) στα κρατητήρια της Υποδιεύθυνσης Αλλοδαπών Θεσσαλονίκης συνιστούσε ταπεινωτική μεταχείριση κατά την έννοια του άρθρου 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι ο προσφεύγων είχε κρατηθεί εκεί επί τρεις μήνες ενώ τα κρατητήρια είχαν σχεδιαστεί για την κράτηση ατόμων για πολύ σύντομη χρονική διάρκεια. Η πρακτική αυτή, ωστόσο, φαίνεται να συνεχίζεται.

Τον Ιούλιο του 2009 υιοθετήθηκε ένα νέο νομοθετικό πλαίσιο για την κράτηση⁴⁸ που αυξάνει τη μέγιστη επιτρεπόμενη περίοδο κράτησης σε έξι μήνες με δυνατότητα επιπλέον παράτασής της σε 12 μήνες. Περίπου την ίδια εποχή με τη θέση σε ισχύ του νέου νόμου, η Αστυνομία προχώρησε σε μαζικές συλλήψεις παράνομων μεταναστών.⁴⁹ Ο συνδυασμός των νέων διατάξεων για τη μακρότερη διάρκεια κράτησης και των μαζικών συλλήψεων αύξησε ιδιαίτερα τη πίεση στα υφιστάμενα κέντρα κράτησης. Οι χώροι κράτησης τόσο της Αστυνομίας όσο και του Λιμενικού αντιμετώπισαν άνευ προηγουμένου υπερπληθυσμό και υλικές ελλείψεις. Τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο του 2009, για να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή χρησιμοποίηση των περιορισμένων χώρων κράτησης, οι αρχές μετήγαγαν πολλούς κρατούμενους, ιδίως από τα νησιά, σε κέντρα κράτησης της περιοχής του Έβρου. Όπως περιγράφηκε παραπάνω, στα κέντρα κράτησης της περιοχής του Έβρου οι εγγυήσεις κατά των απελάσεων προς την Τουρκία δεν είναι επαρκείς.

Στέγαση και λοιπές μορφές βοήθειας υποδοχής για αιτούντες άσυλο

Η γενική κατάσταση

⁴⁴. Σύμφωνα με μαρτυρίες που κατέθεσε στην Υ.Α. (ένας Ιρακινός αιτών άσυλο που βρισκόταν στην Αυστρία αφού είχε συλληφθεί και κρατηθεί στην Ελλάδα μεταξύ Ιανουαρίου – Μαρτίου 2009). Βλέπε επίσης και την έκθεση Norwegian Organisation for Asylum-seekers, Norwegian Helsinki Committee, Greek Helsinki Monitor, “A gamble with the right to asylum in Europe”, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.noas.org/>, Υπόθεση Suweini, σ. 59-60, Υπόθεση Mushref, σ. 62-63, Υπόθεση Abdullah, σ. 63-64.

⁴⁵. Έκθεση CPT, 30 Ιουνίου 2009, ο. π. υποσημείωση 4, σελ. 12.

⁴⁶. Βλέπε υποσημείωση 28 (έργο ΑΠΓΕΑΣ).

⁴⁷ Tabesh κατά Ελλάδος, 8256/07, απόφαση του ΕΔΔΑ από 26 Νοεμβρίου 2009, διαθέσιμη (μόνο στα Γαλλικά) στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=40880914&skin=hudoc-en&action=request>

⁴⁸. Άρθρο 76, παρ. 3, του νόμου 3386/2005 όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 48, παρ. 2 του νόμου 3772/2009 (Φ.Ε.Κ. Α' 112/10.7.2009).

⁴⁹. Βλέπε υποσημείωση 19, περιπτώσεις ομαδικών συλλήψεων που έχει τεκμηριώσει η Υ.Α.

Η στέγαση των καταγεγραμμένων αιτούντων άσυλο παρέχεται, επίσημα, σε 12 μόλις διαθέσιμα κέντρα υποδοχής με συνολικό δυναμικό 811 θέσεων. Τα τέσσερα είναι κρατικά ενώ τα υπόλοιπα υπό τη διαχείριση ΜΚΟ. Τα δεύτερα δεν εφαρμόζουν τυποποιημένες διαδικασίες λειτουργίας. Επιπλέον η βιωσιμότητα των κέντρων που διαχειρίζονται οι ΜΚΟ δεν είναι εξασφαλισμένη εφόσον η λειτουργία τους εξαρτάται από συγκεκριμένες ad hoc πηγές χρηματοδότησης.

Με δεδομένο ότι, μόνο το 2008, είχαμε περί τα 20,000 αιτήματα ασύλου, το δυναμικό των κέντρων αυτών είναι τελείως ανεπαρκές. Ως αποτέλεσμα, πολλοί αιτούντες άσυλο δεν διαθέτουν καταφύγιο ούτε άλλης μορφής κρατική αρωγή⁵⁰. Στην ουσία, μονοί άνδρες αιτούντες άσυλο δεν έχουν σχεδόν καμία πιθανότητα να βρουν θέση σε κέντρα υποδοχής καθώς οι λίγες υπάρχουσες θέσεις δίνονται κατά προτεραιότητα σε οικογένειες ή ευάλωτα άτομα. Υπάρχουν οκτώ κέντρα που δέχονται ασυνόδευτα παιδιά με συνολικό δυναμικό 405 θέσεις⁵¹. Ένα κέντρο⁵² στεγάζει μόνο αιτούντες άσυλο με ψυχιατρικά προβλήματα.

Εν γένει, τα κέντρα υποδοχής δεν διαθέτουν αρκετό προσωπικό και υποχρηματοδοτούνται ενώ στερούνται των ενδεδειγμένων υπηρεσιών στήριξης και συχνά προσφέρουν ακατάλληλες υλικές συνθήκες υποδοχής⁵³ λόγω της ανεπάρκειας πόρων. Σποραδικά μόνο προσφέρεται ψυχοκοινωνική στήριξη και εξειδικευμένη μέριμνα σε αιτούντες άσυλο με ειδικές ανάγκες, όπως σε θύματα βασανιστηρίων. Ως αποτέλεσμα, οι στεγαζόμενοι – μεταξύ αυτών και ασυνόδευτα παιδιά – συχνά εγκαταλείπουν τα κέντρα μετά από σύντομη παραμονή εκεί.

Οι καταγεγραμμένοι αιτούντες άσυλο δεν λαμβάνουν καμιά οικονομική βοήθεια για την κάλυψη των καθημερινών τους αναγκών παρά τις σχετικές διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας⁵⁴. Ως αποτέλεσμα, πολλοί αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα ζουν κάτω από συνθήκες απόλυτης ένδειας.

Η κατάσταση στην Πάτρα

Κατά τη διάρκεια του 2009, δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή στην κατάσταση των παράνομων μεταναστών, μεταξύ των οποίων υπήρχαν και πολλοί αιτούντες άσυλο και πρόσφυγες, στην Πάτρα, που έμεναν σε έναν άτυπο καταυλισμό⁵⁵. Η Πάτρα αποτελεί σημαντικό

⁵⁰. Βλέπε επίσης και το τμήμα για τις μεταφορές λόγω Δουβλίνου που αναφέρουν περιπτώσεις άστεγων αιτούντων άσυλο που έχουν τεκμηριωθεί από την Υ.Α.

⁵¹. Σύμφωνα με αναφορά προς την Υ.Α. από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στις 21 Αυγούστου 2009 (συνάντηση κλιμακίου της Υ.Α. με τον αρμόδιο Υφυπουργό).

⁵². Ο ξενώνας «ΙΟΛΑΟΣ» στην Αθήνα που διαχειρίζεται το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΜΚΟ), με δυναμικό 10 ατόμων.

⁵³. Τόσο το προσωπικό όσο και αιτούντες έχουν αναφέρει ελλείψεις σε φαγητό, προϊόντα υγιεινής, κλινικοσκεπάσματα κλπ. Βλέπε σχετικά «Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα», (Απρίλιος 2008), ο.π. υποσημείωση 3.

⁵⁴. ΠΔ. 220/2007, που ενσωματώνει την Οδηγία της ΕΕ για τις Συνθήκες Υποδοχής, άρθρο 1 παρ. 16 και άρθρο 12.

⁵⁵. Πρόκειται για ένα αυτοσχέδιο καταυλισμό στην Πάτρα που χρησίμευε για τη στέγαση 3000 περίπου παράτυπων μεταναστών, μεταξύ των οποίων υπήρχαν άτομα που είχαν ζητήσει άσυλο στην Ελλάδα και

σημείο εξόδου των παράνομων μεταναστών που επιθυμούν να φύγουν προς την Ιταλία. Περί τα μέσα του 2009, η κατάσταση εκεί είχε μετατραπεί σε μείζονα ανθρωπιστική κρίση που είχε προκαλέσει σοβαρές κοινωνικές εντάσεις⁵⁶. Μέσα στο γενικό αυτό πλαίσιο, οι ελληνικές αρχές διέλυσαν τον καταυλισμό στις 12 Ιουλίου 2009.

Κατά τη διάρκεια της επιχείρησης αυτής εντοπίστηκαν 44 ασυνόδευτα παιδιά τα οποία μεταφέρθηκαν σε μια δομή υποδοχής στην Βόρειο Ελλάδα, στην Κόνιτσα. Περί τους 25 αιτούντες άσυλο μεταφέρθηκαν προσωρινά σε ξενοδοχεία στην Πάτρα. Έκτοτε, πολλοί αιτούντες άσυλο και μετανάστες διασκορπίστηκαν στην πόλη⁵⁷. Κάποιοι ζουν στο ύπαιθρο, χωρίς στέγη. Άλλοι βρήκαν στέγη σε σπίτια (που νοικιάζουν είτε οι ίδιοι είτε άλλοι) ή σε ημι-ερειπωμένα εγκαταλελειμμένα κτίρια. Τέλος, άλλοι, μεταξύ των οποίων πολλοί Σουδανοί, ή άτομα που προέρχονται από τη Βόρειο Αφρική και τη Μέση Ανατολή, ζουν σε μια κοντινή περιοχή γύρω και κάτω από παλαιά βαγόνια τραίνων.

Περί τα τέλη του Σεπτεμβρίου 2009, όταν η Ύπατη Αρμοστεία επισκέφτηκε την περιοχή της Αγιάς, κοντά στην περιοχή του παλιού καταυλισμού⁵⁸, βρήκε εκεί περί τους πενήντα άστεγους Αφγανούς. Ζούσαν στο ύπαιθρο και τα υπάρχοντά τους κρέμονταν από τα δέντρα. Δεν λάμβαναν ούτε τρόφιμα, ούτε νερό ή άλλη βοήθεια πλην των περιορισμένων υπηρεσιών που τους προσέφεραν εθελοντές με κάποια βοήθεια από μια ΜΚΟ⁵⁹. Οι περισσότεροι δεν είχαν χαρτιά. Όλοι δήλωναν την επιθυμία τους να φύγουν από την Ελλάδα. Πολλοί κατήγγειλαν ότι είχαν υποστεί βία στα χέρια της Αστυνομίας. Μεταξύ τους υπήρχε ένα αγόρι από το Αφγανιστάν που έλεγε ότι ήταν μόλις δέκα ετών. Όταν τους ρωτήσαμε κατά πόσον αυτοί που διέθεταν “ροζ κάρτες”⁶⁰ που πιστοποιούσαν ότι τα αιτήματα ασύλου τους είχαν καταγραφεί ήταν προστατευμένοι από τις δράσεις της Αστυνομίας, οι Αφγανοί απάντησης ότι “η κάρτα δεν σημαίνει τίποτε”.

Ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά χωρισμένα από την οικογένειά τους

Εντοπισμός και παραπομπή

Τα ασυνόδευτα παιδιά και τα παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους και φθάνουν παράνομα στην Ελλάδα τυγχάνουν, κατά κανόνα, της ίδιας μεταχείρισης με ενήλικες. Η Ελλάδα δεν έχει θεσπίσει το αναγκαίο πλαίσιο για τον εντοπισμό των

άλλοι που είχαν την πρόθεση να φύγουν και να ζητήσουν άσυλο σε άλλες χώρες. Στον καταυλισμό βρίσκονταν περί τα 1,500 με 2,000 άτομα, κυρίως Αφγανοί, μεταξύ των οποίων και κάπου 250 ασυνόδευτα ή χωρισμένα από τις οικογένειές τους παιδιά. Άλλοι ζούσαν σε εγκαταλελειμμένα κτίρια ή στους δρόμους.

⁵⁶. Αναφέρθηκαν πολλά περιστατικά: σοβαροί τραυματισμοί ατόμων που προσπαθούσαν να σκαρφαλώσουν στο φράκτη της περιμέτρου του λιμανιού ή σε φορτηγά που επιβιβάζονταν στα φέρρυ. Συγκρούσεις μεταξύ αλλοδαπών από διάφορες εθνικότητες όταν προσπαθούσαν να φθάσουν πιο κοντά στις πύλες του λιμανιού. Συγκρούσεις μεταξύ μεταναστών και αστυνομικών ή λιμενικών υπαλλήλων. Έντονες αντιπαράθεσεις ανάμεσα σε πολίτες με διαφορετικές απόψεις και καταγγελίες για ξυλοδαρμούς και κακομεταχείριση μεταναστών, μεταξύ των οποίων υπήρχαν και παιδιά, από αστυνομικούς ή λιμενικούς υπαλλήλους.

⁵⁷. Διαπιστώσεις κλιμακίου της Υ.Α. κατά την αποστολή στην Πάτρα μεταξύ 30 Σεπτεμβρίου – 1 Οκτωβρίου 2009.

⁵⁸. Κατά την προαναφερθείσα αποστολή μεταξύ 30 Σεπτεμβρίου – 1 Οκτωβρίου 2009.

⁵⁹. Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός.

⁶⁰. Σε ό, τι αφορά τη νομική βάση για την έκδοση της ροζ κάρτας βλέπε υποσ. 34.

ασυνόδευτων παιδιών και των παιδιών που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους και την παραπομπή τους στις ενδεδειγμένες δομές προστασίας των ανηλίκων – είτε στα σύνορα και στα σημεία εισόδου είτε στην ενδοχώρα.

Οι αρχικές διαδικασίες σύλληψης και κράτησης των παιδιών πραγματοποιούνται από τις διωκτικές αρχές (τις αστυνομικές και, σε ορισμένες περιπτώσεις, τις λιμενικές αρχές), χωρίς επικουρία από ειδικευμένο πολιτικό προσωπικό, όπως κοινωνικούς λειτουργούς ή προσωπικό παιδικής μέριμνας. Σπάνια υπάρχουν διαθέσιμοι διερμηνείς στα σημεία εισόδου⁶¹. Δεν υπάρχει τυποποιημένη διαδικασία αξιολόγησης της ηλικίας με τα αναγκαία εχέγγυα⁶². Η Ύπατη Αρμοστεία διαπίστωσε⁶³ ότι σε πολλές περιπτώσεις τα χωρισμένα παιδιά καταγράφονται ως ενήλικες ή ως συνοδευόμενα από ενήλικες παρόλο που δεν διαπιστώνεται η ύπαρξη νομικών ή οικογενειακών δεσμών. Η Αστυνομία είναι υποχρεωμένη να παραπέμπει τα παιδιά στον Εισαγγελέα Ανηλίκων που, κατά το νόμο, έχει την προσωρινή επιτροπεία τους και σε κέντρα υποδοχής όπου υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις. Η διαδικασία αυτή, εν τούτοις, ενδέχεται να καθυστερήσει ή να μην ολοκληρωθεί αν τα παιδιά αφεθούν ελεύθερα με υπηρεσιακό σημείωμα της Αστυνομίας που τα καλεί να εγκαταλείψουν τη χώρα μέσα σε 30 ημέρες. Έχει διαπιστωθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις ο Εισαγγελέας Ανηλίκων αναλαμβάνει μόνο εν μέρει – ή και καθόλου – τα καθήκοντά του ως προσωρινός επίτροπος, μεταξύ άλλων και διότι η Δικαστική Κοινωνική Υπηρεσία που προβλέπεται από το νόμο δεν έχει ακόμα θεσπισθεί. Οι μη κυβερνητικοί και άλλοι μη κρατικοί φορείς παρέχουν κάποια βοήθεια μόνο περιστασιακά και συνήθως όταν υλοποιούν συγκεκριμένα έργα μέσα σε συγκεκριμένη και περιορισμένη χρονικά περίοδο.⁶⁴

Κράτηση και υποδοχή

Όπως συμβαίνει και με τους παράνομα εισερχόμενους ενήλικες, και τα ασυνόδευτα παιδιά κατά κανόνα συλλαμβάνονται και εις βάρος τους εκδίδεται διαταγή κράτησης και απέλασης⁶⁵. Τα παιδιά στις περισσότερες περιπτώσεις κρατούνται μέχρι (α) την ολοκλήρωση των διοικητικών διαδικασιών σχετικά με τη διαπίστωση της ταυτότητάς τους και (β) την ολοκλήρωση των διαδικασιών ανάθεσης της επιτροπείας τους και παραπομπής τους σε εξειδικευμένες δομές. Αυτό ενδέχεται να απαιτήσει χρόνο που κυμαίνεται από λίγες μέρες μέχρι αρκετούς μήνες. Η Ύπατη Αρμοστεία διαπίστωσε την παρουσία παιδιών σε κέντρα με μεγάλο υπερπληθυσμό κρατουμένων που κρατούνταν

⁶¹. Διαπιστώσεις από αποστολές της Ύπατης Αρμοστείας σε χερσαίες και θαλάσσιες παραμεθόριες περιοχές, Ιούλιος 2009.

⁶². Οι αρχές δεν έχουν θεσπίσει διαδικασία για τον καθορισμό της ηλικίας. Το Προεδρικό Διάταγμα 90/2008 (Φ.Ε.Κ. Α' 138/11.7.2008) επιτρέπει μεν τη χρησιμοποίηση εξετάσεων από την Αστυνομία για τον προσδιορισμό της ηλικίας των ασυνόδευτων ανηλίκων, αλλά δεν υπάρχει νομικά δεσμευτική τυποποιημένη διαδικασία για τον καθορισμό τόσο της μορφής των εξετάσεων όσο και του περιθωρίου λάθους που θα επιτρέπουν.

⁶³. Βλ. «Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα. Μελέτη σχετικά με την αντιμετώπιση από την Πολιτεία των αλλοδαπών ασυνόδευτων ανηλίκων που ζητούν άσυλο στην Ελλάδα», ο.π. υποσημείωση 3.

⁶⁴. Βλέπε υποσημείωση 28 (Πρόγραμμα ΑΙΓΕΑΣ).

⁶⁵. Στις περισσότερες περιπτώσεις, όπως και με τους ενήλικες, η διαταγή απέλασης δεν μπορεί να εκτελεσθεί γιατί η απέλαση δεν είναι εφικτή (π.χ. όταν δεν μπορεί να εκδοθεί ταξιδιωτικό έγγραφο ή όταν δεν υπάρχει συνεργασία μεταξύ Ελλάδος και χώρας προέλευσης για την επιστροφή του προς απέλαση).

μαζί με ενήλικες⁶⁶. Λόγω της έλλειψης πρόσβασης σε υπηρεσίες παιδικής μέριμνας και άλλων υποστηρικτικών υπηρεσιών, πολλά παιδιά που βρίσκονται υπό κράτηση ακολουθούν τις συμβουλές διακινητών ή εμπόρων ανθρώπων.

Στο κέντρο κράτησης της Σάμου (που έχει επίσημα δυναμικό 350 θέσεων), μόνο ένας θάλαμος, με 20 θέσεις, διατίθεται για ασυνόδευτα παιδιά. Το κέντρο έχει στεγάσει από την 1 Ιανουαρίου 2009 πάνω από 5,700 άτομα. Ο πληθυσμός του σε μερικές περιπτώσεις ξεπερνούσε τα 800 άτομα.⁶⁷ Λόγω του υπερπληθυσμού, ο θάλαμος για τα χωρισμένα παιδιά άνοιξε και για οικογένειες. Ως αποτέλεσμα, χωρισμένα παιδιά τοποθετήθηκαν μαζί με ενήλικες, σε άλλους θαλάμους όπου δεν υπήρχαν ούτε καν κρεβάτια διαθέσιμα. Σε πολλά μικρότερα κέντρα κράτησης στον Έβρο (π.χ. στις Φέρες και το Σουφλί) όπου μεταφέρθηκαν και κρατούνταν για μεγάλα διαστήματα παράνομοι μετανάστες, μεταξύ αυτών και παιδιά, δεν υπάρχουν χωριστοί χώροι για παιδιά⁶⁸.

Μέχρι την προσωρινή διακοπή λειτουργίας του κέντρου κράτησης στην Παγανή, τον Οκτώβριο του 2009, το κέντρο αυτό αποτελούσε το μόνο κέντρο κράτησης για παράνομους μετανάστες στη Λέσβο. Ο υπερπληθυσμός και η έλλειψη κατάλληλων υπηρεσιών έκανε πολλά από τα 200 ασυνόδευτα παιδιά που κρατούνταν εκεί να ξεκινήσουν απεργίες πείνας και διαμαρτυρίες ζητώντας την απελευθέρωσή τους. Οι εντάσεις αυτές και οι αναφορές στα μέσα ενημέρωσης σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στο κέντρο οδήγησαν τη νέα κυβέρνηση⁶⁹ στην απόφαση να κλείσει προσωρινά το κέντρο για ανακαίνιση. Ενόσω, όμως, δεν ανοίγουν νέες κατάλληλες δομές, οι νεοαφικνούμενοι μεταφέρονται σε άλλα, επίσης υπερπλήρη, κέντρα κράτησης.

Οι διαθέσιμες θέσεις στα οκτώ ειδικά κέντρα υποδοχής για παιδιά στην Ελλάδα όπως ανέφερε επίσης προς την Ύπατη Αρμοστεία το Υπουργείο Υγείας της Ελλάδας⁷⁰ είναι συνολικά 405 (για αιτούντες άσυλο και για τα λοιπά παιδιά). Ο αριθμός αυτός είναι μικρός σε σχέση με τις συνολικές αφίξεις που, μόνο το 2008 ανήλθαν σε περίπου 6,000 ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους⁷¹. Ακόμα και όταν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις στα κέντρα υποδοχής, η έλλειψη πόρων και προσωπικού για να συνοδεύσει τα παιδιά συχνά παρεμποδίζει τη μεταφορά τους και, στο μεταξύ, τα παιδιά παραμένουν υπό κράτηση⁷². Χωρίς τυποποιημένους κανόνες,

⁶⁶. Εκθέσεις από τη υλοποίηση του Προγράμματος ΑΙΓΕΑΣ για το 2008-2009 στη Λέσβο, Σάμο, Χίο και Έβρο και εκθέσεις του Επισυννοριακού Παρατηρητή της Υ.Α. στις ίδιες περιοχές για την ίδια περίοδο.

⁶⁷. Έκθεση της Νομαρχίας Σάμου με ημερομηνία 26/08/2009. τη στιγμή εκείνη, το κέντρο φιλοξενούσε 814 άτομα.

⁶⁸. Εκθέσεις από τον Reports from UNHCR's roving expert in the "Aegeas" Project during missions on 23-26 February 2009 and 5-10 May 2009.

⁶⁹. Στις 4 Οκτωβρίου 2009 διεξήχθησαν στην Ελλάδα βουλευτικές εκλογές, μετά τις οποίες ανήλθε στην εξουσία νέα κυβέρνηση.

⁷⁰. Στοιχεία που χορήγησε στην Υ.Α. το Υπουργείο Υγείας στις 21 Αυγούστου 2009. Σύμφωνα με αυτά, τα κέντρα που φιλοξενούν ασυνόδευτα παιδιά και τα παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους (τόσο αιτούντες άσυλο και για τα λοιπά παιδιά), είναι τα εξής: Μακρυνίτσα (30 θέσεις), Ανώγεια (25), Αγιάσος (100), Αγριά (55), Κόνιτσα (90), Θεσσαλονίκη (55), Θεσσαλονίκη (30), Αθήνα (10).

⁷¹. Στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών που κοινοποιήθηκαν στην Υ.Α. από το Υπουργείο Υγείας.

⁷². Εκθέσεις από τη υλοποίηση του Προγράμματος ΑΙΓΕΑΣ για το 2008-2009 στη Λέσβο, Σάμο, Χίο και Έβρο και εκθέσεις του Επισυννοριακού Παρατηρητή της Υ.Α. στα Δωδεκάνησα (2-6 Ιουνίου 2009).

εξειδικευμένο προσωπικό και υποστηρικτικές υπηρεσίες⁷³ η καταλληλότητα των κέντρων αυτών για παιδιά είναι αμφισβητήσιμη και πολλά παιδιά τα εγκαταλείπουν⁷⁴.

Το κέντρο της Αγιάσου στη Λέσβο είναι μια δομή για ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους, και μια από τις λίγες που δέχεται και παιδιά που δεν έχουν καταγραφεί ως αιτούντες άσυλο. Οι 90 θέσεις του κέντρου, ωστόσο, είναι ανεπαρκείς, αν λάβει κανείς υπόψη του ότι, μόνο το 2008, έφθασαν στη Λέσβο 3,649 παιδιά (κυρίως από το Αφγανιστάν) χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, ενώ ο αριθμός αυτός ήταν 1,450 κατά το πρώτο οκτάμηνο του 2009⁷⁵. Το κέντρο των Ανωγείων Κρήτης, δυναμικού 25 θέσεων, όπως και αυτά της Μακρυνίτσας και της Θεσσαλονίκης, δέχονται καταρχήν μόνο ασυνόδευτα παιδιά που έχουν καταγραφεί ως αιτούντες άσυλο. Στην πράξη, ωστόσο, δεν έχει γίνει καταγραφή ως αιτούντων άσυλο όλων των παιδιών που στεγάζονται στο κέντρο των Ανωγείων και θέλουν να ζητήσουν άσυλο. Η Ύπατη Αρμοστεία είχε εκφράσει την ανησυχία της σχετικά με την πρακτική αυτή προς το πρώην Υπουργείο Εσωτερικών γιατί τα παιδιά παρέμεναν στο κέντρο αυτό για πάνω από ένα χρόνο χωρίς να έχουν καταγραφεί τα αιτήματά τους. Ως εκ τούτου, τα παιδιά αυτά δεν προστατεύονταν από τυχόν σύλληψη κατά τη διάρκεια της παραμονής τους εκεί.

Επιτροπεία

Βάσει του Προεδρικού Διατάγματος 220/2007 ο Εισαγγελέας ασκεί εν γένει καθήκοντα προσωρινού επιτρόπου για ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους⁷⁶. Ο προσωρινός επίτροπος μπορεί να ζητήσει τον διορισμό μόνιμου επιτρόπου με δικαστική απόφαση⁷⁷, κάτι τέτοιο ωστόσο δεν γίνεται για πολλά παιδιά⁷⁸. Παρόλο που οι διαδικασίες επιτροπείας πρέπει να ξεκινήσουν “αμέσως,”⁷⁹ η Ύπατη Αρμοστεία γνωρίζει πολλές περιπτώσεις κατά τις οποίες ο επίτροπος διορίστηκε αρκετούς μήνες μετά ή δεν διορίστηκε ποτέ⁸⁰. Στην πράξη, τα περισσότερα παιδιά δεν συναντούνται ποτέ με τους προσωρινούς επιτρόπους ενώ σε κάποιες περιπτώσεις έχει αναφερθεί ότι χιλιάδες παιδιά βρίσκονται κάτω από τη φροντίδα ενός και μόνου Εισαγγελέα⁸¹. Η Ύπατη Αρμοστεία έχει διαπιστώσει ότι οι Εισαγγελείς δεν είναι σε θέση να παρακολουθούν τα παιδιά των οποίων την επιτροπεία έχουν και σπάνια εκφράζουν αντιρρήσεις για την κράτησή τους ως πράξης που έρχεται σε σύγκρουση με το απώτερο συμφέρον των παιδιών. Ο προσωρινός επίτροπος δεν έχει, μεταξύ των καθηκόντων του,

⁷³. Αποστολή της Υ.Α. στο κέντρο της Αγιάσου Λέσβου (Αύγουστος 2009) και Κόνιτσας (Απρίλιος 2009).

⁷⁴. Βλ. «Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα» Απρίλιος 2008. Ο.π. υποσημείωση 3.

⁷⁵. Στοιχεία που κοινοποιήθηκαν στην Υ.Α. από την Αστυνομική Διεύθυνση Λέσβου.

⁷⁶ Άρθρο 19 του Π.Δ. 220/2007 (ΦΕΚ Α' 251/13.11.2007 «προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2003/9/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιανουαρίου 2003, σχετικά με τις ελάχιστες απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο στα κράτη μέλη».

⁷⁷. Σύμφωνα με τα άρθρα 1589 έως 1654 του Ελληνικού Αστικού Κώδικα.

⁷⁸. Τούτο συμβαίνει διότι η αρμόδια Δικαστική Κοινωνική Υπηρεσία που προβλέπεται από το νόμο να έχει την ευθύνη για τον διορισμό μόνιμων επιτρόπων δεν έχει αρχίσει να λειτουργεί, ενώ υπάρχουν πολύ λίγοι φορείς ή άτομα που είναι διατεθειμένοι να αναλάβουν την ευθύνη αυτή ντε φάκτο (κυρίως είτε ΜΚΟ είτε Διευθυντές κέντρων υποδοχής).

⁷⁹. Π.Δ. 220/2007, άρθρο 19 παρ. 1.

⁸⁰. Τούτο έχει διαπιστωθεί από την Υ.Α. κατά τις αποστολές της στα σημεία εισόδου.

⁸¹. Όπως διαπιστώθηκε από την Υ.Α. ο ασκών χρέη Εισαγγελέα Ανηλίκων στη Λέσβο είναι προσωρινός επίτροπος όλων των ασυνόδευτων παιδιών που κρατούνται στο νησί από τις αρχές του 2008, δηλαδή περίπου 2,500 παιδιών.

την εγγραφή του παιδιού στο σχολείο⁸² και κατά κανόνα δεν παρεμβαίνει στη διαδικασία ασύλου του παιδιού⁸³ ούτε παρακολουθεί την κοινωνικο-οικονομική κατάσταση και πρόνοια του παιδιού. Δεν υπάρχουν διαδικασίες για τον καθορισμό των δράσεων που θα ήταν προς το απώτερο συμφέρον των παιδιών⁸⁴.

Εν ολίγοις, διαπιστώνονται σοβαρές νομοθετικές και διοικητικές ελλείψεις σε ό, τι αφορά τα ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους ενώ δεν είναι διασφαλισμένο ότι το απώτερο συμφέρον των παιδιών λαμβάνεται πάντοτε υπόψη. Η πρόσβαση των παιδιών αυτών στις διαδικασίες ασύλου δυσχεραίνεται σοβαρά από το γεγονός ότι ο προσωρινός επίτροπος δεν δημιουργεί απευθείας επαφή με το παιδί ενώ συχνά δεν παρέχει ούτε υποστήριξη ή συμβουλή.

Διαδικασίες ασύλου για ασυνόδευτα παιδιά

Τα παιδιά που ζητούν άσυλο αντιμετωπίζουν τα ίδια εμπόδια που διαπιστώνουν και οι ενήλικες σε σχέση με την διεκπεραίωση των αιτημάτων τους, ενώ τα αιτήματά τους δεν τυγχάνουν καμιάς προτεραιότητας.⁸⁵ Συχνά δεν παρέχονται πληροφορίες για τη διαδικασία, ενώ πολλά παιδιά είναι είτε αναλφάβητα είτε δεν μπορούν να καταλάβουν τις γλώσσες στις οποίες παρέχονται οι σχετικές πληροφορίες⁸⁶. Όταν τα παιδιά είναι πάνω από την ηλικία των 16 θεωρούνται “ώριμα”⁸⁷ και οι αρχές ασύλου δεν είναι υποχρεωμένες να ενημερώνουν τον Εισαγγελέα όταν ξεκινά η διαδικασία ασύλου. Επίσης η ίδια υποχρέωση ενημέρωσης δεν απαιτείται όταν ο ασυνόδευτος ανήλικος θα ενηλικιωθεί, κατά πάσα πιθανότητα, προτού ληφθεί απόφαση σε πρώτο βαθμό, ή, όταν είναι ή ήταν έγγαμος⁸⁸. Η ρύθμιση αυτή αφήνει πολλά ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους χωρίς εκπροσώπηση από επίτροπο ή δικηγόρο σε όλη τη διάρκεια της διαδικασίας ασύλου. Σύμφωνα με εκθέσεις της Human Rights Watch, οι συνεντεύξεις ασύλου παιδιών χωρίς εκπροσώπηση δεν κρατούν, κατά μέσο όρο, πάνω από 10 με 15 λεπτά⁸⁹.

Οι αρχές δεν παρέχουν στατιστικά στοιχεία για τις αποφάσεις στα αιτήματα ασύλου που έχουν κατατεθεί από ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την

⁸². Βλ. Υ.Α. «Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα» Απρίλιος 2008 σελ. 77. Ο.π. υποσημείωση 3.

⁸³. Τόσο οι Εισαγγελίες όσο και η Αστυνομία έχουν τη θέση ότι οι εισαγγελείς δεν μπορούν να προβαίνουν σε πράξεις εξ ονόματος των παιδιών σε διοικητικές διαδικασίες. Βλ. σχετικά Human Rights Watch “Αφημένα στη Μοίρα τους”, ο. π. υποσημείωση 5.

⁸⁴. Υ.Α. «Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα» Απρίλιος 2008 σελ. 77. Ο.π. υποσημείωση 3.

⁸⁵. Υ.Α. «Ασυνόδευτοι ανήλικοι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα» Απρίλιος 2008. Ο.π. υποσημείωση 3. η μελέτη αποκάλυψε ότι, για παράδειγμα στα Ανώγεια, ένα από τα παλαιότερα κέντρα υποδοχής ασυνόδευτων και χωρισμένων παιδιών, οι πλειοψηφία των παιδιών που έμεναν εκεί δεν είχαν λάβει οριστικές διοικητικές αποφάσεις για το αίτημά τους (μετά την διαδικασία της προσφυγής) παρά αφού είχαν φτάσει να ενηλικιωθούν.

⁸⁶. Υπάρχει διαθέσιμο μόνο ένα ενημερωτικό φυλλάδιο σε έξι γλώσσες που όμως περιγράφει την παλιά διαδικασία ασύλου (πριν τη θέση σε ισχύ του Π.Δ. 81/2009).

⁸⁷. Η «ωριμότητα» καθορίζεται από την Αστυνομία. Δεν υπάρχουν καθορισμένα κριτήρια για τον έλεγχο αυτό.

⁸⁸. Προεδρικό Διάταγμα 90/2008, άρθρο 12 παρ. 1-3.

⁸⁹. Βλέπε HRW, “Αφημένα στη Μοίρα τους”, σελ. 46, ο.π. υποσημείωση 5.

οικογένειά τους. Η Ύπατη Αρμοστεία έχει διαπιστώσει, ωστόσο, ότι πριν την εισαγωγή της νέας διαδικασίας ασύλου του Π.Δ. 81/2009 (βλέπε παρακάτω), πολλά αιτήματα από ασυνόδευτα παιδιά και παιδιά που έχουν χωρισθεί από την οικογένειά τους απορρίπτονταν σε πρώτο βαθμό. Επίσης πολλές προσφυγές παρέμεναν εκκρεμείς για μεγάλο χρονικό διάστημα, ακόμα και πολύ μετά την ενηλικίωσή τους.

Ποιότητα της διαδικασίας ασύλου

Η διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα διέπεται από το Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) 81/2009⁹⁰ που τέθηκε σε ισχύ τον Ιούλιο του 2009. Αυτό το Π.Δ. εισήγαγε σειρά αλλαγών στη διαδικασία ασύλου που, κατά την άποψη της Ύπατης Αρμοστείας, έχουν αρνητικές επιπτώσεις στην αποτελεσματικότητα του πρώτου βαθμού και ενδέχεται να επιδεινώσουν περαιτέρω τα ήδη πολλά συσσωρευμένα αιτήματα ασύλου (backlogs). Επιπλέον, περιορίζει σημαντικές εγγυήσεις, όπως την πρόσβαση σε ανεξάρτητη διοικητική επανεξέταση σε δεύτερο βαθμό.

Διαδικασίες σε πρώτο βαθμό

Με τον νέο Π.Δ. η απόφαση για το αίτημα ασύλου λαμβάνεται αποκεντρωμένα στις 53 Αστυνομικές Διευθύνσεις της χώρας. Για να υποβάλει αίτηση ασύλου, ο αιτών πρέπει να εμφανιστεί αυτοπροσώπως και να την καταθέσει εγγράφως. Ο αιτών δακτυλοσκοπείται και φωτογραφίζεται ενώ υποχρεούται να καταθέσει όλα τα σχετικά έγγραφα ταυτότητας που διαθέτει. Βάσει της νέας διαδικασίας, η «ροζ κάρτα» εκδίδεται μόνο αφού ο αιτών περάσει από συνέντευξη στην Επιτροπή Προσφύγων που μπορεί να διενεργηθεί μήνες μετά την κατάθεση της αίτησης ασύλου. Μέχρι τότε, το μόνο έγγραφο που διαθέτει ο αιτών άσυλο είναι μια επιστολή που αναφέρει την ημερομηνία κατά την οποία θα διενεργηθεί η συνέντευξη. Στην πράξη, η επιστολή χρησιμεύει ως βεβαίωση ότι έχει καταγραφεί μια αίτηση ασύλου και ως απόδειξη νόμιμης διαμονής. Δεν έχει καμία βάση νομικά.

Η Επιτροπή Προσφύγων αποτελείται από δύο μέλη από την Αστυνομία και ένα από την οικεία Περιφέρεια⁹¹. Η Ύπατη Αρμοστεία διεξήγαγε μια έρευνα για την εφαρμογή της αποκεντρωμένης διαδικασίας ασύλου σε πρώτο βαθμό σε 31 Αστυνομικές Διευθύνσεις, μεταξύ Σεπτεμβρίου – Νοεμβρίου 2009. Τα ευρήματα της έρευνας αυτής έγιναν γνωστά και στη κυβέρνηση⁹². Τα ευρήματα περιλάμβαναν, μεταξύ άλλων, ελλείψεις σε θέματα κατάρτισης και εξειδίκευσης, σύγκρουση αρμοδιοτήτων μεταξύ των ευθυνών στον τομέα του ασύλου και των άλλων αστυνομικών καθηκόντων, μακρά περίοδο αναμονής για τη συνέντευξη, συνεχιζόμενα προβλήματα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου, ανεπαρκή διαθεσιμότητα και χρήση πληροφοριών για τις χώρες προέλευσης από τις αρχές εξέτασης, δισταύμενες πρακτικές ανάμεσα στις διάφορες Αστυνομικές Διευθύνσεις,

⁹⁰. Προεδρικό Διάταγμα (Π.Δ.) 81/2009 Τροποποίηση π.δ. 90/2008 «Προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2005/85/EK του Συμβουλίου της 1ης Δεκεμβρίου 2005, σχετικά με τις ελάχιστες προδιαγραφές για τις διαδικασίες με τις οποίες τα κράτη μέλη χορηγούν και ανακαλούν το καθεστώς του πρόσφυγα» (L 326/13-12-2005). (Φ.Ε.Κ. Α' 99, 30.6.2009).

⁹¹. Η Ύπατη Αρμοστεία δεν δέχτηκε να μετάσχει στην Επιτροπή Προσφύγων διότι δεν είχε εμπιστοσύνη στην ποιότητα της νέας διαδικασίας.

⁹². Επιστολή της Ύπατης Αρμοστείας προς το Υπουργείο Εσωτερικών με ημερομηνία 2 Δεκεμβρίου 2009.

ελλιπή προσοχή στις ανάγκες των ασυνόδευτων παιδιών που ζητούν άσυλο και σοβαρές ελλείψεις στην παροχή διερμηνείας⁹³.

Η Ύπατη Αρμοστεία, πριν την εισαγωγή της νέας διαδικασίας, είχε παρακολουθήσει πάνω από 40 συνεντεύξεις ασύλου κατά την περίοδο Ιανουάριου – Μαρτίου 2009. Είκοσι από αυτές κράτησαν μόλις πέντε λεπτά, ενώ η μεγαλύτερη κράτησε 35 λεπτά. Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες διεξήχθησαν οι συνεντεύξεις ήταν ακατάλληλες – όλες πραγματοποιήθηκαν σε μια θορυβώδη αίθουσα σε ένα αστυνομικό τμήμα ενώ στο ίδιο δωμάτιο βρίσκονταν πάνω από δέκα ακόμα άτομα. Κάτω από αυτές τις συνθήκες δεν ήταν δυνατό να υπάρξει εμπιστευτικότητα. Συχνά οι διερμηνείς δεν ήταν σε θέση να προσφέρουν διερμηνεία ποιότητας. Στις συνεντεύξεις που παρακολουθήθηκαν δεν είχε γίνει καμία προετοιμασία πριν τη συνέντευξη. Ο διεξάγων τη συνέντευξη άνοιγε, εκείνη τη στιγμή, φάκελο για τον αιτούντα. Δεν είχε γίνει προγενέστερη έρευνα σχετικά με τη χώρα καταγωγής του αιτούντα γιατί ο αστυνομικός υπάλληλος που διεξήγε τις συνεντεύξεις ενημερωνόταν μόνο την ίδια ημέρα για τους συγκεκριμένους αιτούντες που θα εξέταζε. Παρόλο που με την εισαγωγή της νέας διαδικασίας η συνέντευξη διεξάγεται από ένα συλλογικό όργανο (την Επιτροπή Προσφύγων), οι προαναφερθείσες ελλείψεις παραμένουν καθώς, στην πράξη, ένα μόνο μέλος, αστυνομικός, διευθύνει τη διαδικασία.

Η διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα πάσχει εν γένει από έλλειψη πόρων σε κάθε επίπεδο. Όταν συγκρίνουμε τα αποτελέσματα της έρευνας σχετικά με την εφαρμογή της νέας διαδικασίας με τα ευρήματα από την παρακολούθηση συνεντεύξεων βάσει τις παλαιάς διαδικασίας, είναι σαφές ότι πολλές ελλείψεις δεν αντιμετωπίστηκαν.

Ποιότητα των αποφάσεων σε πρώτο βαθμό

Η ποιότητα πολλών αποφάσεων σε πρώτο βαθμό είναι κακή. Πολλές αποφάσεις που εξέτασε η Ύπατη Αρμοστεία τόσο πριν όσο μετά τη θέση σε ισχύ του Π.Δ. 81/2009 δεν περιλάμβαναν επαρκείς αναφορές σε πραγματικά περιστατικά ούτε σε πληροφορίες χωρών προέλευσης, ενώ δεν περιείχαν ούτε λεπτομερειακή νομική αιτιολόγηση. Οι λόγοι απόρριψης ήταν συνήθως τυποποιημένοι και αναφέρονταν στους οικονομικούς λόγους για τους οποίους οι αιτούντες εγκατέλειψαν τη χώρα τους. Η αιτιολογία αυτή χρησιμοποιήθηκε και στη μεγάλη πλειοψηφία των αποφάσεων που εξέτασε η Ύπατη Αρμοστεία, κάποιες από τις οποίες αφορούσαν αιτούντες που κατάγονταν από χώρες που εν γένει παράγουν σημαντικό αριθμό προσφύγων.⁹⁴

⁹³.. Δεν αναμένεται βελτίωση των σωστών υπηρεσιών διερμηνείας με το Π.Δ. 81/2009. Όταν ξεκινούσε η εφαρμογή του νέου νομοθετικού πλαισίου (Ιούλιος 2009) η Ύπατη Αρμοστεία διεξήγαγε (σε επικοινωνία με τα Τμήματα Ασύλου των οικείων Αστυνομικών Διευθύνσεων) μια αξιολόγηση των υπηρεσιών διερμηνείας που παρέχονταν σε έξι κρίσιμες Αστυνομικές Διευθύνσεις στα χερσαία και θαλάσσια σημεία εισόδου με την Τουρκία. Σύμφωνα με αυτή την αξιολόγηση καμία Αστυνομική Διεύθυνση δεν είχε ποτέ προσλάβει μόνιμους διερμηνείς. Οι υπηρεσίες διερμηνείας στα σημεία εισόδου παρέχονταν δωρεάν μέσω του προγράμματος ΑΠΓΕΑΣ (που ολοκληρώθηκε τον Οκτώβριο του 2009) αλλά δεν κάλυπταν όλες τις γλώσσες. Σε ό, το αφορά άλλες γλώσσες και σημεία εισόδου που δεν καλύπτονταν από το ΑΠΓΕΑΣ (όπως τα Δωδεκάνησα) οι ανάγκες σε διερμηνεία καλύπτονταν από άλλους κρατούμενους που μιλούσαν Αγγλικά, από αγγλόφωνους αστυνομικούς ή από αλλοδαπούς που κατοικούσαν στις περιοχές αυτές σε εθελοντική βάση. Όλοι οι Αστυνομικοί Διευθυντές δήλωσαν ότι η έλλειψη διερμηνέων είναι το βασικό πρόβλημα για τις διαδικασίες ασύλου στα σύνορα.

Διαδικασίες σε δεύτερο βαθμό

Σε ό, τι αφορά τις αποφάσεις σε δεύτερο βαθμό, το Π.Δ. κατάργησε την ανεξάρτητη Επιτροπή Προσφυγών (παλαιότερα Δευτεροβάθμια Γνωμοδοτική Επιτροπή) και την αντικατέστησε με ένα περιορισμένης μορφής δικαστικό έλεγχο από το Συμβούλιο Επικρατείας⁹⁵. Σε ό, τι αφορά τις εκκρεμούσες προσφυγές, οι Γνωμοδοτικές Επιτροπές αναλαμβάνουν την αρμοδιότητα να εξετάσουν τις υποθέσεις αυτές, χωρίς, ωστόσο, να διαθέτουν την αποφασιστική αρμοδιότητα που είχε η Επιτροπή Προσφυγών. Ο ρόλος τους θα είναι αποκλειστικά συμβουλευτικός και θα υποβάλλουν πρόταση στον Αναπληρωτή Υπουργό Δημόσιας Τάξης⁹⁶. Η Γνωμοδοτική Επιτροπή για τις παλαιές συσσωρευμένες προσφυγές δεν έχει ακόμα συσταθεί.

Η Ύπατη Αρμοστεία θεωρεί⁹⁷ ότι τα μέτρα που περιγράφονται παραπάνω ισοδυναμούν με κατάργηση της δυνατότητας για ανεξάρτητη επανεξέταση των πρωτοβάθμιων αποφάσεων και θέτουν υπό αμφισβήτηση το δικαίωμα σε αποτελεσματική προσφυγή. Για το λόγο αυτό η Ύπατη Αρμοστεία αρνήθηκε να μετάσχει ως μέλος τόσο στις Επιτροπές Προσφύγων που εξετάζουν σε πρώτο βαθμό τα αιτήματα ασύλου όσο και στις Γνωμοδοτικές Επιτροπές για την εξέταση των συσσωρευμένων εκκρεμών προσφυγών⁹⁸.

Επιπλέον, η δυνατότητα πρόσβασης σε δικαστική επανεξέταση ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας (για νομικά θέματα) είναι περιορισμένη λόγω μιας σειράς πρακτικών και νομικών εμποδίων που αποδυναμώνουν την αποτελεσματικότητα της προσφυγής. Μεταξύ αυτών είναι τα παρακάτω:

- Περίπλοκοι δικονομικοί κανόνες για την κατάθεση αιτήσεων ακυρώσεως κατά απορριπτικών αποφάσεων.
- Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου σχετικά με αιτήσεις προσωρινής αναστολής εκτέλεσης των προσβαλλόμενων αποφάσεων μπορεί να καθυστερήσουν από 10 ημέρες έως και 4 μήνες, αφήνοντας κατά την περίοδο αυτή τον αιτούντα χωρίς προστασία από την απέλαση.

⁹⁴ Βλ. Υ.Α. “το Άσυλο στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Μελέτη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για την εφαρμογή της Οδηγίας Ε.Ε. για τον Καθορισμό του Καθεστώτος του Πρόσφυγα” Νοέμβριος 2007, σ. 31-34, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/refworld/docid/473050632.html>. Οι παρατηρήσεις από τις συνεντεύξεις και η εξέταση των αποφάσεων και των φακέλων που διεξήγαγε η Υ.Α. το 2009 επιβεβαίωσαν ότι οι ως άνω πρακτικές δεν έχουν αλλάξει.

⁹⁵ Το Συμβούλιο της Επικρατείας έχει αρμοδιότητα να επανεξετάζει διοικητικές αποφάσεις μόνο ως προς τη νομιμότητά τους και όχι επί της ουσίας. Εφόσον το ΣτΕ ακυρώσει την προσβαλλόμενη απόφαση, η υπόθεση αναπέμπεται στη Διοίκηση για να επανεξετάσει και να διορθώσει τις νομικές ελλείψεις της αρχικής απόφασης σύμφωνα με την απόφαση του ΣτΕ. Μια συγκριτική μελέτη που διεξήγαγε η Υ.Α. των διαδικασιών ασύλου σε 15 κράτη μέλη της ΕΕ δείχνει ότι στη μεγάλη πλειοψηφία των κρατών μελών, τα δευτεροβάθμια όργανα εξετάζουν την υπόθεση επί της ουσίας και λαμβάνουν την τελική απόφαση για την χορήγηση ή όχι προσφυγικού καθεστώτος.

⁹⁶ Πρόσφατα η ευθύνη για θέματα ασύλου πέρασε στην αρμοδιότητα του Υπουργού Προστασίας του Πολίτη. Όταν θεσπισθούν οι νέες Γνωμοδοτικές Επιτροπές θα χρειαστεί να υπάρξει διευκρίνιση σχετικά με την αρχή στην οποία θα αναφέρονται οι επιτροπές αυτές βάσει της νέας δομής.

⁹⁷ Βλέπε ανακοινωθέν τύπου 09/32: «Η Ύπατη Αρμοστεία δεν θα συμμετάσχει στη νέα διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα εκτός εάν επέλθουν δομικές αλλαγές» στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.unhcr.gr/Press_Rel/31_2009_17July.htm

⁹⁸ Οπ. Παρ.

- Παρότι ο νόμος προβλέπει τη δωρεάν παροχή νομικής συνδρομής, στην πράξη το σύστημα δεν λειτουργεί γιατί υπάρχουν κενά στην κάλυψη των δαπανών και μεγάλες καθυστερήσεις στην πληρωμή των δικηγορικών αμοιβών. Έτσι, λίγοι σχετικά δικηγόροι είναι πρόθυμοι να εγγραφούν στους καταλόγους των δικηγόρων για τη δωρεάν νομική συνδρομή των Δικηγορικών Συλλόγων.

Συσσωρευμένες αιτήσεις (backlog) υποθέσεων σε πρώτο και δεύτερο βαθμό

Σύμφωνα με τις αρχές, στις 31 Ιουλίου 2009, οι αρμόδιες υπηρεσίες είχαν συνολικά 6,145 αιτήματα που εκκρεμούσαν για εξέταση σε πρώτο βαθμό. Οι συσσωρευμένες προσφυγές σε εκκρεμότητα ήταν 42,700⁹⁹. Τα στοιχεία αυτά δεν περιλάμβαναν τα άτομα που επιθυμούσαν να υποβάλουν αίτημα αλλά δεν είχαν κατορθώσει να καταθέσουν το αίτημά τους.

Ποσοστά χορήγησης προστασίας

Τα συνολικά ποσοστά προστασίας παραμένουν σε εξαιρετικά χαμηλά επίπεδα στην Ελλάδα. Το 2008, χορηγήθηκε προστασία με απόφαση σε πρώτο βαθμό σε 0.06 % των αποφάσεων που λήφθηκαν¹⁰⁰. Το 2008, η Επιτροπή Προσφυγών έλαβε θετική απόφαση για το 24 % των υποθέσεων που εξετάστηκαν σε δεύτερο βαθμό¹⁰¹. Το ποσοστό του 0.06 % σε πρώτο βαθμό το 2008 αποκλίνει σημαντικά από την πρακτική σε πρώτο βαθμό άλλων χωρών της ΕΕ που δέχονται εξίσου μεγάλους αριθμούς αιτημάτων ασύλου. Συγκριτικά, στις πέντε χώρες (Γαλλία, Ην. Βασίλειο, Ιταλία, Σουηδία και Γερμανία) που δέχθηκαν, μαζί με την Ελλάδα, το μεγαλύτερο αριθμό αιτούντων στην Ευρώπη το 2008, ο μέσος όρος χορήγησης προστασίας σε πρώτο βαθμό ήταν 36.2%¹⁰².

III) Η μεταφορά αιτούντων άσυλο και δικαιούχων διεθνούς προστασίας προς την Ελλάδα βάσει του Κανονισμού Δουβλίνο- II

Το κεφάλαιο αυτό περιγράφει την κατάσταση των ατόμων (“μεταχθέντες λόγω Δουβλίνου”) που μεταφέρονται στην Ελλάδα βάσει του Κανονισμού Δουβλίνο-II¹⁰³. Οι

⁹⁹. Στοιχεία του Υπουργείου Εσωτερικών.

¹⁰⁰. Το “ποσοστό προστασίας” είναι το ποσοστό θετικών αποφάσεων για χορήγηση καθεστώτος πρόσφυγα και καθεστώτος επικουρικής προστασίας σε σχέση με το σύνολο των επί της ουσίας πρωτοβάθμιων αποφάσεων που εκδίδονται σε μια δεδομένη χρονική περίοδο. Στο σύνολο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο μέσος όρος του ποσοστού προστασίας για Ιρακινούς ανερχόταν περίπου στο 70% σε πολλά κράτη μέλη της ΕΕ για το 2008 ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για Αφγανούς σε πρώτο βαθμό ήταν περίπου 50%. Στην Ελλάδα, τα ποσοστά προστασίας για αυτές τις δύο εθνικότητες ήταν 0% το 2008. Με άλλα λόγια, κανένας Ιρακινός ή Αφγανός δεν πήρε θετική απόφαση σε πρώτο βαθμό. Βλέπε τα στατιστικά στοιχεία της Υ.Α. στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html>.

¹⁰¹. Στοιχεία της Υ.Α.

¹⁰². Πηγή: UNHCR, 2008 Global Trends, Annexes, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/4a375c426.html>

¹⁰³. Οι κύριες χώρες από τις οποίες μέτγονται άτομα προς την Ελλάδα βάσει του Κανονισμού είναι το Ηνωμένο Βασίλειο, η Γερμανία, η Αυστρία, η Ελβετία και, με λιγότερα άτομα, η Σουηδία και η Νορβηγία. Ο αριθμός των πραγματικών επιστροφών είναι λιγότερος από τον μισό των προγραμματισμένων: για παράδειγμα, τον Αύγουστο του 2009, είχε προγραμματισθεί να επιστραφούν 234 άτομα τα οποία η Ελλάδα είχε δεχθεί να αναλάβει βάσει των σχετικών αιτημάτων ανάληψης ευθύνης. Ωστόσο, μόνο τα 104 μετέχθησαν πραγματικά. (Επίσημα στατιστικά στοιχεία για την εφαρμογή του Κανονισμού που

ανησυχίες που συνοψίζονται εδώ για όσους επιστρέφονται στην Ελλάδα βάσει του Κανονισμού αυτού ισχύουν εξίσου και για όσους επιστρέφονται στην Ελλάδα από άλλα κράτη μέλη της ΕΕ βάσει άλλων ρυθμίσεων¹⁰⁴.

Ο «Κανονισμός του Δουβλίνου»¹⁰⁵ θεσπίζει ένα σύστημα για τον προσδιορισμό του κράτους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος της Ε.Ε. ή σε άλλο συμμετέχον στον Κανονισμό κράτος βάσει συγκεκριμένων κριτηρίων. Ο Κανονισμός έχει στόχο να εξασφαλίσει ότι κάθε αίτηση θα εξετάζεται με δίκαιο τρόπο από ένα κράτος μέλος, ώστε να αποτρέπονται οι πολλαπλές αιτήσεις ασύλου και να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα του συστήματος. Η Ύπατη Αρμοστεία, σε προηγούμενες θέσεις της, υπενθύμιζε ότι η αξιοπιστία ενός τέτοιου συστήματος εξαρτάται από την ύπαρξη εναρμονισμένων προδιαγραφών προστασίας μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Ύπατη Αρμοστεία συνεχίζει να εκφράζει την ανησυχία της γιατί οι αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα στην πρόσβαση και στη λήψη αποτελεσματικής προστασίας που θα ευθυγραμμίζεται με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα. Κατά την άποψη της Ύπατη Αρμοστείας, η υιοθέτηση του Προεδρικού Διατάγματος 81/2009¹⁰⁶ τον Ιούλιο του 2009 εισήγαγε αλλαγές στη διαδικασία ασύλου που μείωσαν περαιτέρω τις προοπτικές των αιτούντων άσυλο, μεταξύ των οποίων και όσοι επιστρέφονται στην Ελλάδα βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου» να τύχουν μιας δίκαιης εξέτασης του αιτήματός τους στην Ελλάδα¹⁰⁷.

Αυτοί που επιστρέφονται στην Ελλάδα βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου» εκτίθενται στις ίδιες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και όσοι άλλοι φθάνουν στη χώρα και ζητούν διεθνή προστασία. Οι κάτοχοι ροζ κάρτας, μεταξύ αυτών και όσοι επιστρέφουν βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου», δεν προστατεύονται πάντα από τη σύλληψη, ακόμα και στην Αθήνα και την Πάτρα, ούτε από τις συνοπτικές απελάσεις. Υφίστανται την ίδια μακρά περίοδο αναμονής για να λάβουν την απόφαση για το αίτημα ασύλου τους. Στην περίπτωση που έχει ήδη ληφθεί απόφαση επί του αιτήματος ασύλου ενός αιτούντος που επέστρεψε βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου» ή όταν έχει λήξει η προθεσμία για την υποβολή προσφυγής, ο αιτών κρατείται, εκδίδεται εις βάρος του διαταγή κράτησης και απέλασης και, στην πράξη, δεν έχει καμία ευκαιρία να ζητήσει την επανεξέταση της αίτησής του ή να προσβάλει μια απορριπτική πρωτοβάθμια απόφαση.

παρέχονται σε τακτά διαστήματα από το Ελληνικό Υπουργείο Εσωτερικών στην Υ.Α.).

¹⁰⁴. Όπως η πρακτική της Ιταλίας να επιστρέφει στην Ελλάδα άτομα βάσει μιας διμερούς Συμφωνίας Επανεισδοχής που έχει υπογραφεί μεταξύ των κυβερνήσεων της Ελλάδας και της Ιταλίας στις 30 Μαρτίου 1999 (στα Ιταλικά *Accordo tra il Governo della Repubblica Ellenica ed il Governo della Repubblica Italiana sulla riammissione delle persone in situazione irregolare*). Το πρωτότυπο κείμενο της έχει δημοσιευθεί τόσο στα Ιταλικά όσο και στα Ελληνικά στην ελληνική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Η συμφωνία δεν έχει δημοσιευθεί επίσημα στην Ιταλία.

¹⁰⁵. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 343/2003 του Συμβουλίου της 18ης Φεβρουαρίου 2003 για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης ασύλου που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:050:0001:0010:EN:PDF>

¹⁰⁶. Ο. π. υποσημείωση 90.

¹⁰⁷. Ανακοινωθέν τύπου της 14 Μαΐου 2009 “Η Ύπατη Αρμοστεία εκφράζει ανησυχία για το Σχέδιο Προεδρικού Διατάγματος για το Άσυλο».

Κίνδυνος απέλασης

Αν και μεταξύ των ατόμων που έχει τεκμηριώσει η Ύπατη Αρμοστεία ότι απελάθηκαν από τη Ελλάδα προς την Τουρκία δεν υπάρχουν αιτούντες που επιστράφηκαν στην Ελλάδα βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου», δεν υπάρχουν εγγυήσεις που να προστατεύουν τους τελευταίους από παρόμοιες πρακτικές. Οι υποθέσεις που έχει τεκμηριώσει η Ύπατη Αρμοστεία περιλάμβαναν περιπτώσεις απελάσεων άλλων αιτούντων. Η Αστυνομία που προβαίνει στις συλλήψεις δεν διακρίνει τους αιτούντες που επιστράφηκαν στην Ελλάδα βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου», από τους λοιπούς αιτούντες άσυλο βάσει των νομιμοποιητικών τους εγγράφων. Ως εκ τούτου και οι πρώτοι είναι εξίσου εκτεθειμένοι στον ίδιο κίνδυνο απομάκρυνσης¹⁰⁸.

Πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου

Όσοι επιστράφηκαν στην Ελλάδα βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου» δεν έχουν πάντα εξασφαλισμένη τη πρόσβαση στις διαδικασίες ασύλου. Αν έχει εκδοθεί απορριπτική απόφαση πριν ο αιτών φύγει από την Ελλάδα ή κατά τη διάρκεια της απουσίας του και η απόφαση έχει επιδοθεί στον τελευταίο ως “αγνώστου διαμονής”, ο αιτών άσυλο, όταν επιστρέφει στην Ελλάδα είναι πιθανόν να έχει χάσει όλες τις προθεσμίες για να προσφύγει κατά της απορριπτικής απόφασης. Δεδομένου ότι σχεδόν όλες οι αιτήσεις ασύλου απορρίπτονται σε πρώτο βαθμό, η πρακτική αυτή επηρεάζει πολλούς μεταχθέντες λόγω Δουβλίνου. Οι τελευταίοι δε αντιμετωπίζουν, επιπλέον, τα ίδια προβλήματα που αντιμετωπίζουν και οι λοιποί αιτούντες σε ό,τι αφορά την πρόσβαση σε δομές υποδοχής και την ποιότητα των αποφάσεων.

Όσοι επιστρέφονται βάσει του «Κανονισμού του Δουβλίνου» (τόσο αυτοί που είχαν υποβάλει αίτημα ασύλου στην Ελλάδα στο παρελθόν όσο και εκείνοι που δεν το είχαν πράξει)¹⁰⁹ αντιμετωπίζουν προβλήματα που μπορεί να δυσχεράνουν ή να εμποδίσουν τις προσπάθειές τους να καταγράψουν (ή να καταγράψουν εκ νέου) τα αιτήματα ασύλου τους, και να μην μπορέσουν έτσι να έχουν πρόσβαση στη διαδικασία και σε ουσιαστική εξέταση του αιτήματός τους¹¹⁰.

¹⁰⁸. Η Υ.Α. έχει τεκμηριώσει τρεις περιπτώσεις απέλασης καταγεγραμμένων αιτούντων άσυλο: η υπόθεση με αριθμό 9 που αφορούσε ένα ασυνόδευτο παιδί από το Αφγανιστάν που απελάθηκε από την Τουρκία αφού συνελήφθη στη Πάτρα. Η υπόθεση με αριθμό 12 που αφορούσε έναν Πακιστανό αιτούντα άσυλο. Οι απόπειρες απέλασής του απέτυχαν μετά την επιτυχή παρέμβαση μιας ΜΚΟ. Και η υπόθεση με αριθμό 16, που αφορούσε έναν αιτούντα άσυλο από το Αφγανιστάν που συνελήφθη στη Πάτρα, μετήχθη στον Έβρο και, κατόπιν, απελάθηκε προς την Τουρκία με μια ομάδα 80 περίπου ατόμων. Σε μια άλλη περίπτωση που έχει τεκμηριώσει η Υ.Α., την υπόθεση με αριθμό 23, οι εμπλεκόμενοι ήταν αιτούντες άσυλο των οποίων τα αιτήματα δεν είχαν καταγραφεί από τις ελληνικές αρχές παρά τα διαβήματα τόσο της Υ.Α. όσο και άλλων φορέων.

¹⁰⁹. Άτομα που δεν έχουν υποβάλει αιτήματα ασύλου στην Ελλάδα, μπορεί παρά ταύτα να μεταχθούν στη χώρα για άλλους λόγους, μεταξύ των οποίων ότι η Ελλάδα κρίθηκε υπεύθυνη βάσει αποδεικτικών στοιχείων που προκύπτουν από την Eurodac ή από άλλο τρόπο ότι εισήλθαν στην ΕΕ παράνομα μέσω της Ελλάδας. Άλλος λόγος είναι ότι διέθεταν ελληνική θεώρηση εισόδου ή άλλου είδους άδεια διαμονής (Κανονισμός Δουβλίνο- II, άρθρα 10 και 9 αντίστοιχα). Αν τα άτομα αυτά υποβάλουν, αργότερα, μετά τη μεταγωγή τους στην Ελλάδα αίτημα ασύλου, το αίτημα αυτό εξετάζεται ως νέο αίτημα.

¹¹⁰ Βλέπε Υ.Α. *Global Consultations on International Protection/Third Track: Asylum Processes (Fair and Efficient Asylum Procedures)*, 31 Μαΐου 2001, EC/GC/01/12, παρ. 23, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b36f2fca.html>.

Δεν υπάρχουν εύκολα διαθέσιμες πληροφορίες για τις σχετικές διαδικασίες και τα δικαιώματά τους ούτε διερμηνεία σε γλώσσα εύκολα κατανοητή στον αιτούντα¹¹¹. Σύμφωνα με τη διαδικασία που εφαρμόζεται από το 2008, όσοι μεταγονται βάσει Δουβλίνου κρατούνται μέχρι 24 ώρες στο αεροδρόμιο χωρίς διαταγή κράτησης¹¹². Μετά το καλοκαίρι του 2009, όταν τέθηκαν σε ισχύ οι νέες διαδικασίες, ο μεταχθείς απελευθερώνεται μετά 24 ώρες, κατά μέγιστο όριο, και του χορηγείται υπηρεσιακό σημείωμα που τον καλεί να εμφανισθεί στην «Πέτρου Ράλλη» στην Αθήνα μέσα σε τρεις ημέρες για να δηλώσει τη διεύθυνσή του και να λάβει ημερομηνία για τη συνέντευξη ασύλου του. Η υποχρέωση να υποβάλει κάποιος το αίτημά του (ή να εμφανισθεί σε σχέση με παλαιότερο αίτημά του) στην «Πέτρου Ράλλη» θέτει όσους μεταγονται βάσει Δουβλίνου, όπως και όλους τους άλλους αιτούντες άσυλο, ενώπιον σημαντικών προβλημάτων που ενδέχεται να τους εμποδίζουν να καταθέσουν σε σύντομο χρονικό διάστημα το αίτημα ασύλου τους ή και να μην μπορέσουν να το καταθέσουν καθόλου. Αν όμως όλες οι προθεσμίες προσβολής μια απορριπτικής απόφασης έχουν λήξει κατά τη διάρκεια της απουσίας ενός ατόμου από την Ελλάδα, όποιος μεταγεται στη χώρα βάσει Δουβλίνου λαμβάνει στο αεροδρόμιο διαταγή απέλασης και δεν έχει τη δυνατότητα πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου.

Πρόσβαση σε υπηρεσίες υποδοχής

Όσοι μεταγονται βάσει Δουβλίνου αντιμετωπίζουν τα ίδια προβλήματα με τους άλλους αιτούντες άσυλο για να εξασφαλίσουν στέγη και άλλες υπηρεσίες υποδοχής. Η Ύπατη Αρμοστεία κατέγραψε περιπτώσεις ευάλωτων μεταγόμενων βάσει Δουβλίνου, όπως για παράδειγμα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας ή μια γυναίκα θύμα εμπορίας, στις οποίες δεν χορηγήθηκε στέγη παρόλο που οι λίγες διαθέσιμες θέσεις είναι για ευάλωτες περιπτώσεις και για οικογένειες. Εν γένει, οι μόνοι άνδρες δεν λαμβάνουν στέγη και συχνά καταλήγουν να κοιμούνται σε πάρκα ή σε εγκαταλειμμένα σπίτια. Πέραν των περιπτώσεων που έχει αναφέρει η Ύπατη Αρμοστεία, σύμφωνα με τα πρακτικά συνεντεύξεων που έλαβαν ο Αυστριακός Ερυθρός Σταυρός και η ΜΚΟ Caritas Αυστρίας,¹¹³ μόνο ένας στους 14 μεταχθέντες βάσει Δουβλίνου από τους οποίους πήραν συνέντευξη κατόρθωσε να εξασφαλίσει στέγη σε ένα κέντρο υποδοχής του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού. Οι υπόλοιποι παρέμειναν χωρίς καμιά βοήθεια και ζούσαν στο δρόμο,

¹¹¹. Στο αεροδρόμιο δεν υπάρχουν διορισμένοι διερμηνείς. Οι ανάγκες διερμηνείας καλύπτονται από το αστυνομικό προσωπικό που γνωρίζει Αγγλικά, Γαλλικά ή Γερμανικά με τη βοήθεια υπαλλήλων των αεροπορικών εταιρειών. Παρότι η Ύπατη Αρμοστεία ενημερώθηκε ότι το περιεχόμενο του παραπεμπτικού υπηρεσιακού σημειώματος για την Πέτρου Ράλλη εξηγείται στον αιτούντα και ότι ο τελευταίος υπογράφει σχετική δήλωση, ανησυχεί για το πώς υλοποιείται η πρακτική αυτή χωρίς τη παρουσία διερμηνέων. Σε ό,τι αφορά την ενημέρωση, δεν διανέμεται πια ένα παλιό ενημερωτικό φυλλάδιο για το άσυλο που, κατά πληροφορίες της Υ.Α. είναι ούτως ή άλλως παρωχημένο. Το Τμήμα Ασύλου χορηγεί σε όσους επιστρέφουν λόγω Δουβλίνου κατάλογο με τις οργανώσεις για πρόσφυγες στην Ελλάδα, μεταξύ των οποίων και την Υ.Α..

¹¹². Όταν υπάρχουν ευάλωτες περιπτώσεις, η κράτηση μπορεί να παραταθεί για να ενημερωθεί το Αρχηγείο της Αστυνομίας που με τη σειρά του ενημερώνει τις αρμόδιες αρχές για να προχωρήσουν στις αναγκαίες δράσεις, όπως την αναζήτηση στέγης για ασυνόδευτα παιδιά.

¹¹³. Ερυθρός Σταυρός Αυστρίας και Caritas Αυστρίας, “The situation of persons returned by Austria to Greece under the Dublin Regulation. Report of a joint Fact-Finding Mission to Greece May 23rd – 28th 2009”, στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4a93fbbf2.pdf> σ. 50-81.

σε πάρκα, σε δημόσιους κήπους, σε εγκαταλειμμένα σπίτια ή σε πανάκριβα και υπερπλήρη κοινά δωμάτια.

Μεταφορά ασυνόδευτων παιδιών και παιδιών που έχουν χωριστεί από την οικογένειά τους βάσει του Κανονισμού “Δουβλίνο-II”

Η Ύπατη Αρμοστεία εργάζεται σε στενή συνεργασία με το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ). Το Συμβούλιο έχει καταγράψει τουλάχιστον επτά περιπτώσεις ασυνόδευτων παιδιών που επιστράφηκαν στην Ελλάδα κατά το 2009.¹¹⁴ Μόνο σε μία από αυτές ενημερώθηκε ο Εισαγγελέας για την άφιξη του παιδιού και εκκίνησε έτσι η επιτροπική του ευθύνη και η διαδικασία ενημέρωσης του Υπουργείου Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης για την ανάγκη εύρεσης κατάλληλης στέγης για το παιδί αυτό. Και στη περίπτωση αυτή, ωστόσο, το παιδί παρέμεινε σε ένα κέντρο κράτησης για πάνω από δύο μήνες, περιμένοντας να βρεθεί στέγη σε ένα κέντρο υποδοχής. Στις άλλες έξι περιπτώσεις, τα παιδιά είτε αφήθηκαν ελεύθερα με «ροζ κάρτες» είτε τους δόθηκε υπηρεσιακό σημείωμα για να παρουσιασθούν στην «Πέτρου Ράλλη». Δεν υπήρξε καμιά ρύθμιση για παροχή στέγης ή άλλου είδους βοήθεια.

Στις δύο από αυτές τις έξι περιπτώσεις, που και οι δύο ήταν μεταφορές από τη Φινλανδία, τα παιδιά καταγράφηκαν με διπλά στοιχεία, τόσο ως ανήλικοι όσο και ως ενήλικες. Σύμφωνα με τα υπηρεσιακά σημειώματα, είχαν καταγραφεί ως ενήλικες όταν είχαν μπει για πρώτη φορά στην Ελλάδα. Οι φινλανδικές αρχές, ωστόσο, τους είχαν καταχωρήσει ως ανήλικους. Όταν επέστρεψαν στην Ελλάδα έλαβαν «ροζ κάρτα» που τους ανέφερε ως ενήλικες. Το ΕΣΠ επικοινωνήσε με την Μονάδα Δουβλίνου στο πρώην Υπουργείο Εσωτερικών που επιβεβαίωσε ότι οι φινλανδικές αρχές όντως τα είχαν καταχωρήσει ως παιδιά και ότι οι διαδικασίες μεταφοράς είχαν λάβει χώρα με δεδομένο ότι τα παιδιά ήταν ανήλικα. Όπως μας ανέφεραν, η Μονάδα Δουβλίνου επιβεβαίωσε ότι οι φάκελοί τους περιείχαν και τις δύο κατηγορίες στοιχείων (τόσο ως ανήλικους όσο και ως ενήλικες) και ότι όλες οι αστυνομικές αρχές σε κάθε πράξη τους θα λάμβαναν υπόψη και τις δύο ομάδες στοιχείων.

V) Συμπεράσματα

Υπό το φως της κατάστασης που περιγράφηκε παραπάνω, η Ύπατη Αρμοστεία συνεχίζει να συστήνει στις κυβερνήσεις να μην επιστρέφουν στην Ελλάδα αιτούντες άσυλο βάσει του Κανονισμού Δουβλίνο-II ή για άλλο λόγο. Η Ύπατη Αρμοστεία συστήνει στις κυβερνήσεις να κάνουν χρήση του άρθρου 3 (2) του Κανονισμού που επιτρέπει στα κράτη να εξετάζουν ένα αίτημα ασύλου ακόμα και αν δεν έχουν την ευθύνη της εξέτασής του βάσει των κριτηρίων του Κανονισμού Δουβλίνο-II και του άρθρου 15 σε ό, τι αφορά την συνένωση μελών της διευρυμένης οικογένειας στην Ε.Ε.

Η Ύπατη Αρμοστεία είναι έτοιμη να συνεργασθεί με τις ελληνικές αρχές για την αντιμετώπιση των συνεχιζόμενων προκλήσεων και παροτρύνει, δε, τα κράτη μέλη της ΕΕ και τα κοινοτικά όργανα να παράσχουν την υποστήριξή τους σε αυτό το σημαντικό

¹¹⁴. Πρόκειται για παιδιά που επιστράφηκαν από την Αυστρία, το Βέλγιο, την Φινλανδία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο.

εγχείρημα. Μέχρις ότου, ωστόσο, διασφαλισθεί η τήρηση των αρχών του διεθνούς και του ευρωπαϊκού προσφυγικού δικαίου, η Ύπατη Αρμοστεία δεν μπορεί να υποστηρίξει την εφαρμογή του Κανονισμού Δουβλίνο-II ή άλλων ρυθμίσεων για τη μεταφορά αιτούντων άσυλο προς την Ελλάδα.